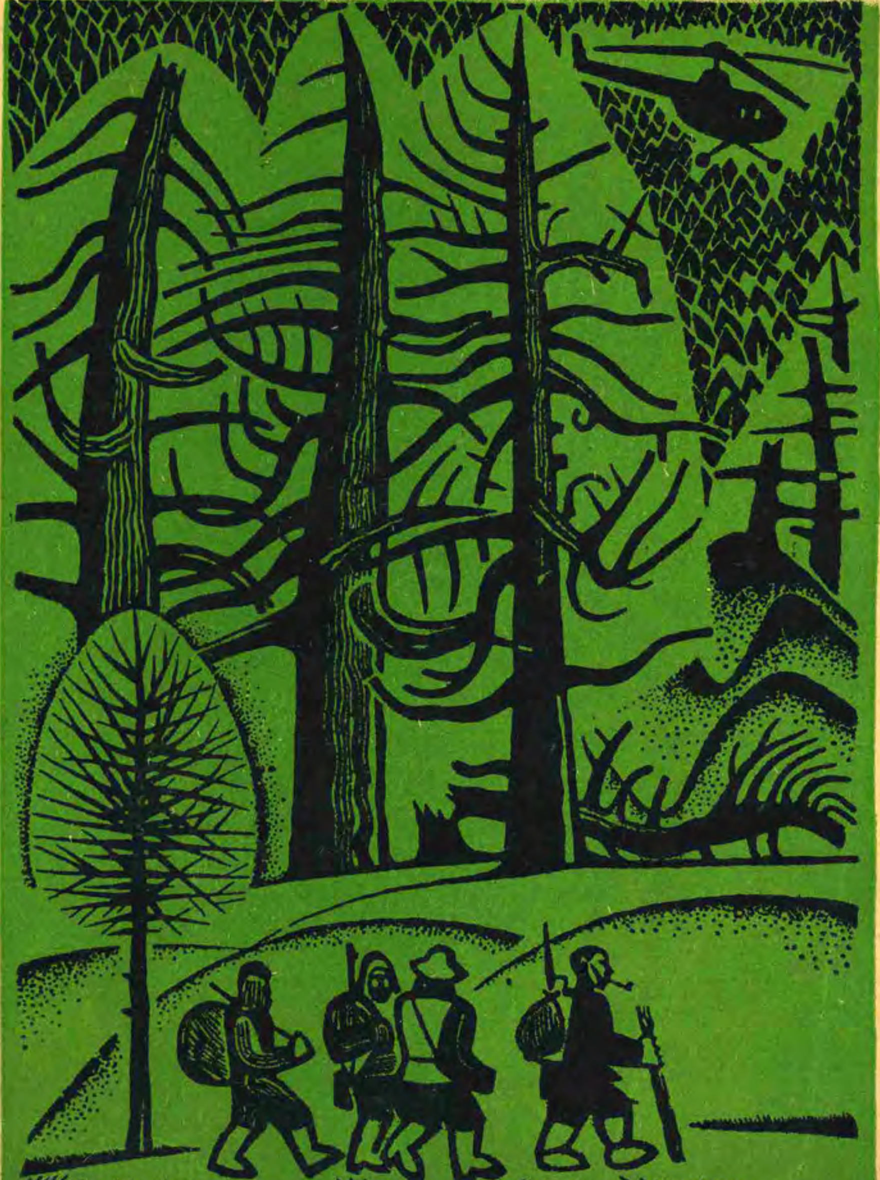
yarına doğru 6

aylık siyaset, kültür, sanat dergisi / nisan 1974 / 4 lira

AYLIK SİYASET, KÜLTÜR, SANAT DERGİSİ

Sahibi ve sorumlusu: T. Abacı — Yazışma ve Havale: P.K. 327 İstanbul — Yönetim yeri: Narlıbahçe Sokak, Kader Han 5/10, Cağaloğlu - İstanbul — İstanbul ve Anadolu Dağıtımı: Yarına Doğru — Ankara Dağıtımı: Göze Dağıtım — İzmir ve Ege Dağıtımı: Kıvılcım Dağıtım — Yıllık Abonesi 40 Lira — Dizgi ve Baskı: Sebat Matbaası — Son Basım: 1-4-1974

SAYI : 6 NİSAN 1974

yarına doğru

Türk hikaye ve romanının çığır açan büyük öncüsü Sabahattin Ali, bundan yirmialtı yıl önce, 2 Nisan 1948'de faşist eller tarafından öldürülmüştü. Ona uzanan eller canına kastedebildiler ama Türkiyeli emekçiyi eşsiz biçimde somutlaştıran ve edebiyatımızda olumlu gelişmelerin başlangıcı olan eserine kastedemediler. Büyük ustayı saygıyla anıyoruz.

SABAHATTİN ALİ

(Başdan gazetesi, 18.1.1949)

genel olarak sosyal demokrat çizgi üzerine

KEMAL TUNÇ

Tarihin her döneminde belli zaman ve yer kesitleri içerisinde; maddi koşullar (bu zaman ve yerin belirlediği) kendi niteliklerine özgü sorunlar ortaya çıkarmışlar ve geliştirmişlerdir. Doğa ve toplumun işleyiş yasaları bize gösteriyor ki, **her sorun çözümünün bulunabileceği maddi şartlar** içinde ortaya çıkar. Aslolan sorunu kavrayıp çözümü ona göre getirmektir.

SORUN VE ÇÖZÜM SÜREÇLERİ

Doğal ve sosyal olay olarak sorunun embriyon olarak var olduğu; sorun öncesi dönemin maddi, ekonomik ve üst yapısal koşullarının ilk elde iyice tanınması gerekmektedir. Bu tanıma, **sorunu ortaya somut olarak çıkaran, çatışan başlıca iki kutuptan** bizi haberdar edecektir. Bu iki kutbun belli başlı nitelikleri, doğada ve toplumda kendini hangi güçlerle ortaya koydukları, bu tanıyış sonunda elde edilecektir. Bütün bu süreçlerden sonra **özü ve biçimiyle sorun** kendini gösterecek ve sorun hakkında, ömrü ve **ölümünü sağlayacak başlıca hastalıkların** neler olduğu konusu aydınlık kazanacaktır.

Sorun sosyal nitelikteyken, onun sınıfları sarış biçimi, yayılış ve gelişim eğilimi gözlenecek; sorunun çözümlenmesini sağlayacak koşulların neler olduğu araştırılacaktır. Bu şekilde **sorunun iç ve dış doğasının** iyice öğrenilmesi, **hangi yöntemlere başvurularak çözüme** ulaşabileceğini gösterecektir. Çözüm, niteliği gereği zıt kutuplardan **ölüme mahkum olanı** ve **yaşamaya yönelik olanı** tanımlayacaktır.

Sorun yine sosyal nitelikte iken, çözüm kendini sosyal nitelikte göste-

recektir. Günümüzün kapitalist toplumlarında **kesintisiz çözümün** gereklerine uygun bir şekilde toplum sorunlarına çözüm getirilecektir. **Sorunun nitelik ve nicelik bakımından tanınış ve kavranış sürecinin hangi güçler tarafından ele alınacağı ve kavrama ve tanıma derinliğinin ne olacağı, çözümün nasıl anlaşılacağı önem kazanacaktır.** Bugün maddi ve **politik** dünyanın fethi olarak çözüm, onu gerçekleştirmekten uzak güçler tarafından ele alındığında önü tıkalı, kesintili ve hasta bir süreç olarak kendini gösteriyor; yani çözüm olamıyor. **Oysa, kendi doğasıyla en uygun biçimde içiçe geçmiş, doğayı ve hayatı yenileştirebilecek dinamizme sahip güçlerce ele alınırsa kesintisiz, yani gerçekten çözüm olur;** geride kalmış bir üretim biçimine dönmemeyi garantili kılanaşamaları izler. **Kesintisiz çözüme götürecek yöntem, çatışan iki kutbun birbirlerine saldırış niteliğine bağlı olarak ortaya çıkar.** Daha sonra yöntemin donatacağı öncü ve yedek güçler, çözümün gerçekleştirilmesi konusunda omuz omuza bir ittifak içerisinde çalışacaklardır. Çözüm ile yöntemin doğasında zorunlu bir uygunluk yasası vardır. Ve bu yasa örgüt anlayışını da belirli kılacaktır. Eğer çözümün sürekli olması isteniyorsa, **çözüme götürecek yolun asla tıkanmaması,** koşulları ne olursa olsun **öncü gücün yok olmaksızın çalışma sürdürmesini** sağlayacak yöntemlerin, **diyalektik bütünlük içerisinde kullanılması gerekir.**

Sınıflı toplumun var olduğu günden bugüne dek, fikirler, sosyal sınıfların maddi çıkarlarını dile getiriyorlardı. Emperyalist aşamaya ulaşmış kapitalist toplum biçiminin evrenselleştiği günümüzde de fikirler, sınıfların maddi çıkarlarını dile getiriyorlar. Belli maddi koşullar belli fikir akımlarını yaratırlar. Bu kaçınılmaz bir toplum yasasıdır. Yüz yıl önce sosyal demokrat tezler, modern işçi sınıfı olan proleteryanın ve giderek onun içinde yaşadığı toplumun gerçek çıkarlarını temsil ediyorlardı. Bugün sosyal demokrat tezler, proleteryanın sınıf çıkarlarının tam tersine, karşı devrimci sınıf çıkarlarını giderek artan bir biçimde temsil etmektedir. Proletaryanın felsefesi olarak ortaya çıkan marksist felsefi materyalizmin ilk dönemlerinde prolaterya öncülerine, marksizmi benimsemiş militanlarına sosyal demokrat ve getirmek istedikleri düzene de sosyalizm deniliyordu. Fakat avrupanın gelişmiş kapitalist ülkelerinde, tekeller ve konsorsiyumlar düzeni olan finans kapital oligarşisi içinde burjuvazi; denetim güçlerini, her türlü zor araçlarını ve kapitalini o şekilde kullandı ve kurulu sosyal demokrat işçi partilerinin marksizm anlayışı o derece saptırıldı ki; doğru çizgide mücadele vererek devrimi gerçekleştirmeyi başaranlar kendilerine sosyal demokrat dememeye başladılar. II. Enternasyo-

nalin kuramcıları sosyalizm adına o kadar çok ve değişik türden oportünist kuramlar ileri sürdüler ki, bir zaman geldi sosyal demokrat olmak o günün burjuvazisi yanında proletaryaya cephe almak anlamını taşıdı. Artık günümüzdeki haliyle proletarya felsefesinden çok uzaklaşmış olan sosyal demokrat akım, yine de proletaryanın felsefesini temsil etmek iddasından vazgeçmemiş, burjuvazi hizmetinde işçi sınıfı devrimci militan eylemi pasifikasyonunda baş rolü oynamıştır. Daha ileriki paragraflarda bugünkü anlamıyla sosyal demokrasinin felsefi köklerini bulmaya çalışacağız. Evrenin tanınması, kavranması ve değiştirilmesi konusunda tuttuğu yöntemin ne olduğunu ve belli başlı bilim dallarında nasıl karakterini ortaya koyduğunu, diyalektik materyalizmin ışığı altında nasıl yerden yere çalınacak bir proletarya ve toplum düşmanı düşünce akımı haline geldiğini göreceğiz. **Bugün artık sosyal demokrat olmak, hemen her ülkede burjuvazinin çanak yalayıcısı, işçi aristokrasinin mihenk taşı, ılımlı sınıf sömürüsünün temsilcisi durumundaki politik iktidar adayı olmak ve küçük burjuva sınıf karakterinin çarpıcı niteliklerini üzerinde toplamak anlamına geliyor.**

TEORİ VE PRATİĞİN BİRLİĞİ

Çelişkinin içte oluşu niteliğine uygun olarak her ülke devrimcisine, kendi devrimini yapmak düşüyor. Fakat her sosyalistim diyen; sosyalist olmanın gerektirdiği, **somut olayların somut tahlilinden hareket ederek devrimci görevin saptanması** yasasına, kazara uymadığından veya bilerek uymak istemediğinden dolayı; sosyalist olamıyor. Bu arada ülkemiz için de sosyalist olmak, işçi sınıfı için ve giderek bütün bir toplum için tarihi materyalizmin zorunlu olarak gösterdiği sosyalist toplumu kurma yolunda gerekli her türlü çalışmayı, belli bir örgüt disiplini içerisinde yerine getirmek anlamını taşıyor. Buna rağmen burjuvaziye ve onun dümen suyundaki küçük burjuvaziye özgü bir biçimde sosyalizm maskesi kullanarak bu sınıfların sözcülüğünü yapmayı sosyalist olma addedenler hiçbir zaman eksik olmamıştır. Sosyalist olmak için de herşeyden önce, sosyalizmin gerçekleştirilmesi yolunda sınıfların saf tutuşuna miyop gözlerle bakmak, doktrin yada yöntem yumurtlamak değil, marksist felsefi materyalizmi bilmek ve diyalektik materyalizmin ışığı altında incelenmiş tarihi materyalizmin zengin örneklerinden yaratıcı bir şekilde yararlanmak gerekmektedir.

Nicelik değişmelerinin oluşturduğu nitelik değişmelerinin izlediği süreç zorunlu olarak, tam niteliğe geçiş anında bir alt üst oluş getirir. Bunu bilememek kısa vadeli günlük hayatta, laboratuar ve fabrikalarda genel olarak maddi ve teknik temeli, kaba materyalist doğrultuda kendi

çıkarları için kullanan emperyalizmin ağından kurtulamamak anlamına gelir. Bugün dünyada **emperyalist tekelci burjuvazi, bunalımlarına yeni yeni çözümler arıyor,** teorisyenlerine kafa patlatıyor, ajan kadrolarını uzmanlaştırarak harıl harıl çalıştırıyor ve **farkettirmeden, başkaldırıya yol açmadan sömürebilmenin yöntemlerini, taktik gereklerini incelettiriyor ve uyguluyor. Bu yöntemlerin içinde, zayıf radikal ve sosyalist işçi partilerini kendi güdümüne almak ve bu parti eliyle provokasyonlar düzenleyerek, pasifikasyon uygulamak da var.** Emperyalist tekelci burjuvazi kendisine karşı olan güçleri tahrif edebilmek konusunda **içten güdümleme** ve provokasyon yönteminden hiç vazgeçmemektedir.

İKİ OPORTÜNİST TAHRİFAT

Yukarıda özetlediğimiz gidişi, kendi varoluşunu yakından ilgilendirdiği için en az işçi sınıfı kadar bilen emperyalist tekelci burjuvazi, marksist felsefenin ışığı altında örgütlenecek olan kendine zıt gücün üstesinden gelebilmek için, onun eylem klavuzu olan felsefesini tahrife kalkar. **Oturaklı olmayan ve sağ sapış içerisinde bulunan örgütleri ve onların teorisyenlerini (!), kendi sınıf çıkarlarının papağanı haline getirir.** Bu konuda biraz örneklere inelim.

1900 lerde Marksizm büyük bir coşkunlukla benimsenmiş, işçi sınıfı Avrupa ülkelerinde sosyalist partiler düzeyinde örgütlenerek güçlenmişti. Emperyalizm ilk kez, evrensel bir savaşı ortaya çıkaracak nedenlerden köklenen sorunlarla bunalmıştı. Savaşı doğuracak şartlar hızlı bir gelişme gösterdi. Avrupa'da çeşitli yayın organları, devrimi gerçekleştirme konusunda çeşitli görüşler ileri sürüyorladı. I. Empeyalist Evren Savaşı başladı. Avrupa ülkelerinin sosyalist örgütleri, savaş konusunda billûr ve tek bir davranış içerisine giremediler. 1915'de İsviçre'nin Zimmerwald şehrinde bir konferans toplandı. «**Savaş şartlarını devrim için kullanmak ve emperyalist savaşa hayır; fakat, devrimi gerçeklemeye yönelik iç savaşa evet**» tezi ile **Kautsky'nin «sosyalist kişi yurtsever kişidir, öyleyse burjuvazi yanında savaşa katılmalıdır.»** tezi çatıştı· Marksizmin **sosyal şö**ven, yani «tastamam oportünizm» tahrifatı konferansta yüceltildi. Devrimci enternasyonalistler **Zimmerwald** Solu olarak örgütlenerek, oportünizmin karşısına çıktı. O zamanın Avrupasında Kautsky, Vandervelde, Plehanov ikini enternasyonalin sosyal şövenizminin sözcülüğünü yaparak, kendi emperyalist hükümetlerinden yana çıktılar.

İngiltere'de 1893'de kurulan **Bağımsız İşçi Partisi** I. Emperyalist Evren Savaşı öncesinde, savaş aleyhinde bildiri yayınlamış fakat, 1914

Londra Sosyalist Antantı konferansında sosyal şövenizmi desteklemişti. 1919'da kurulan III. Enternasyonale, tabandan gelen baskı zoruyla katılan parti temsilcileri, 1921'de 2,5 uncu Enternasyonale girdiler. 2,5 uncu Enternasyonalin yıkılışı ile de, II. Enternasyonale katıldılar. Lenin, Bağımsız İşçi Partisi için «sosyalizmden bağımsız, liberalizme bağımlıydı» diyordu. Bu nitelikte bir partinin işçi sınıfı adına ayağa kalkıp, sözcülük yaparak oy kullanması, İngiltere'de işçi sınıfı ayaklanmasının pasifikasyonunu hazırlamıştı.

Almanya'da Reichtag Sosyal Demokrat Grubundan ayrılan Reichtag üyelerinin 1916'da kurdukları Sosyal Demokrat İşçi Grubu, daha sonra Alman Bağımsız **Sosyal Demokrat Partisinin** belkemiğini teşkil etmiş ve sosyal şövenizmi savunarak, işçi ve çalışan diğer sınıfların, Alman emperyalistleri safında savaşa girmelerini öğütlemişti.

Fransa'da 1902'de kurulan **Fransa Sosyalist Partisi,** I. Emperyalist Evren Savaşı sırasında tamamen sosyal şövenist tutumda idi. Parlâmentodaki grubu, **savaş ödeneklerinin çıkartılması yönünde oy kullanarak, emperyalist tekelci burjuvaziye işçi sınıfının davasını satmayı denedi. Giderek, burjuva hükümetlerine bakanlıklar nezdinde katıldı.** Fransa'da bugün kendini açıkça gösteren **«devrime götüren tek yol»** şiarı altındaki parlamentarizm illeti, o yıllarda kök tutmuştu. Aralık 1920'de Tyre Kongresinde partide bölünme oldu ve çoğunluk Fransa Komünist Partisini kurdu. Leon Blum'un önderliğindeki sağ oportünist azınlık, Fransa Sosyalist Partisini devam ettirdiler. II. Emperyalist Evren Savaşı sonrasında **Leon Blum liderliğindeki Fransa Sosyalist Partisi, Fransız karşı - devrimcileriyle açık açık işbirliğine girdi ve ABD emperyalistlerinin ajan örgütü haline geldi.**

O yıllarda Fransız tekelci burjuvazisi, işçi sınıfının ekmek, özgürlük ve barış uğruna mücadelelerine karşı «halk cephesi olacağına Hitler olsun» gibi, kendi sınıf çıkarını dile getiren bir sloganla karşı çıkıyordu. Bu nitelikte, **bir karşı devrimci sınıfla işbirliğine girmiş olan Fransa Sosyalist Partisi ve onun kuramcıları Blum ve Sérol, boksit ve alüminyum yataklarını savaş sırasında Hitler Almanyasına teslim etmişlerdi.** Bu ihaneti ortaya çıkaran gerçek marksistler tutsak edildi. Büyük Alman sanayicileriyle onların suç ortağı olan Leon Blum önderliğindeki sosyalist oportünizm, tekelci burjuvazi ile el ele vererek Fransız işçilerini savaşa gönderdi, yurtseverleri kurşuna dizdirdi ve savaşın yarattığı yıkık bir ekonomi ile ülke halkını sefalete sürükledi. II. Emperyalist Evren Savaşının, Fransa ve onun müttefiki devletler lehine sonuçlanışı, emperyalist tekel-

ci burjuvazinin güttüğü günlük politikanın değişmesini ve Fransız emekçi sınıfına karşı ABD burjuvazisini ortak edinme yoluna girilmesini getirdi. O yıllarda ABD Marshall planıyla emperyalizmin oynıyabileceği en büyük oyunu uygulamaya sokuyordu. Toprak, Amerikan ordusuna teslim edilmiş ve ona «açık bölge» ler sağlanmıştı. Köylüler topraklarından edilmiş, herhangi bir savaş halinde Fransa'nın kesinkes tahribini getirecek Atlantik stratejisi benimsenmişti. Millî ekonomi tamamiyle savaş ekonomisi haline getirilmiş, 1 milyona yakın Fransız tarım ailesi yok olmakla karşı karşıya bırakılmıştı. Böyle bir Fransanın yaratılmasında, marksizmin oportünist tahrifatının belli başlı rolü vardır. Örnekler çoğaltılabilir.

Bugün Amerika'da **İşçi Sendikaları Konfederasyonu**; işçi sınıfı adına davranan ve sözcülük yapmaya kalkan, pasifikasyonda başrolü oynayan bütün dünyaya sendikalar nezdinde el atmış sarı bir kuruluştur. **Bu kuruluş Afrikalı Sendika liderleri arasında gözüne kestirdiklerinin peşine düşmüş, Amerikalı zencileri Afrika'da misyoner olarak kullanmış ve kendi parasıyla (!) Uganda'da, Tel-aviv'de Afrikalı ve Asyalı sendikacıların eğitimi için okullar açmıştır.** Amerikan işçi sınıfının eyleminin sendikal alanda kalmasını ve pasifikasyonunu hazırlamıştır. Aynı kuruluş, Amerika'nın Lâtin Amerika'ya yaklaşmasını daha etkili hale getirmek için **«Ortanın solunda» bir anti - komünist cephe** kurulmasını ortaya attı. **CİA nın finanse ettiği «ortanın solu» cephesinin yardımı ile Volman, Lâtin Amerika ülkelerinde on yedi tane siyasi parti teşkilâtlandırdı.**

SOSYAL DEMOKRASİ

Sosyal Demokrasi tümüyle oportünizmdir. Çünkü doğurduğu sonuçlar açısından, bir ülkede; kendi çabasıyla iktidar olan bir Sosyal Demokrat partinin tesis edeceği düzen ile tekeller ve konsorsiyumlar oligarşisi olan emperyalizmin beğenerek politik iktidar yaptığı bir Sosyal Demokrat partinin tesis edeceği düzen arasında, nitelik farkı yoktur. Emperyalizmin evrensel bir olgu ve geri bıraktırılmış ülkeler için evrensel bir çelişki olduğu günümüzde, evrenselin özgülden ayrı olmayacağı yasası işleyecek ve kapitalist ekonomiyi reddetmek şöyle dursun, onu iyice benimseyen bir sosyal demokrat düşünce akımı, emperyalizmden bağımsız olamıyacaktır. Bugün dünyada sosyal demokrat tezler her ülkenin kendi doğasına göre ağız değiştirmesine rağmen, yine de belli bir «asgari müşterek tezler» çatısı altında toplanabilir, hangi sınıf felsefesinin ürünü olduğu ortaya konabilir.

Sosyal Demokrat düşünce, sosyalizmin karşısında ve kapitalizmin ya-

nında oluşuyla emperyalist tekelci burjuvalinin tercihli sömürü felsefesi durumuna girdi. Bu tercihli sömürüye emperyalizm, dünya çapında eğilim gösteriyor. Çünkü onun zora başvuruşu, hemen her seferinde, kendi ölümünü biraz daha yaklaştırmıştır. Sosyal demokrat, kurulu kapitalist düzenin öldürücü çelişkilerini yüzeyde ve toplum insanının günlük hayatında görür. Kullandığı formel mantık ve metafizik yöntem, kendisini açmazlara, önü tıkalı yollara sokarak teslimiyete sürükler.

Sosyal Demokrasi Derneklerinin teorik ağızları Türkiye'nin kaba bir tahlilini yaptıktan sonra şöyle der: «Sosyal Demokrat bir rejim Türkiyeye yerleşinceye kadar bu dernekler çalışacak, birbirini eğitecek, devrim düşmanları ile gereken mücadeleyi verecektir.» Daha sonra Türkiye'nin ekonomik tahlilinde, milli gelir, vergi ve toprak dağılımı, hastahane ve okul dağılımı, şehir ve kırdaki konut dağılımı şöyle bir ele alınır; fakat sorunun nereden kaynaklandığına, sorunu ortaya çıkaran maddi ve teknik ortamın, kısaca üretim sürecinin, canalıcı çelişkisinin nerede olduğuna değinilmeden şöyle denilir: «Hangi düzen değişecektir?» diyenlere cevap:

«Bu dayanılmaz, bu çekilmez hastalıklı düzen değişecektir ve yerine ağların insan gibi yaşadığı yeni bir düzen kurulacaktır. Bu tabloda (yukarıda çizilen tablo K.T.) görülen Türkiye'yi müreffeh bir millet olarak göstermek, müreffeh Türkiye edebiyatı ile avutmak ancak Türk halkını bugünkü perişanlığı üzerinde kendi saltanatları ve müreffeh hayatlarını keyiflerince sürdürmek sevdasında olanların yapabilecekleri iştir» ...Sınıf pusulasından yoksun bir yoksulluk edebiyatı...

Metafizik çözümleme yöntemi çözümlemede derine gitmeyi engelleyerek kişiyi sorunun ilk basamaklarında çaresiz bırakır. Her hastalığın, yaratıcısı olan maddi ortamın zıt kutuplarını içeren bir analizi yapılmalıdır. Hastalık normal nitelikte iken, «Her toplumsal sorunu ortaya çıkaran zorunlu maddi şartlar ve sınıfsal çatışma vardır.» Sorunun sınıfsal temellerine inildikten sonra, sınıfların birbirlerine karşı kullanacakları güçlerin muhasebesi yapılır, toplum bünyesi yönünden gelecekteki etkinliği, ömrü ve yok edilmesi süreci üzerine akıl yürütülür. İşte sosyal demokrasinin topluma ve onun sorunlarına, monokromatik bir perde arkasından miyopça bakmasının nedeni; elindeki çözümleme yönteminin metafizik oluşu, gerçeklerden uzak mistik bir havaya bürünmüş mantık yöntemi kullanışıdır.

«Sosyal demokrat bir rejimde yerine koyacağımız düzende, demokrasi ortadan kalkmayacak tersine bütün halkımızın her türlü ekonomik

baskıdan kurtulmuş olarak, tam bir özgürlük içinde yöneticilerini seçecekleri gerçek demokrasiye ulaşılmış olacaktır.»

Sosyal demokrasi «...iktidarında halk, yönetime daha çok ve daha etkin bir biçimde katılacak ve halkın gözetimi altındaki yönetim, demokratik haklarda ve özgürlüklerde hiç bir kısıntı yapmaksızın, daha etkili olacaktır. Demokrasi de, devlet de, halk da daha güçlü olacaktır.»

Fazla bir dikkat göstermeksizin görülebilir ki, demokrasi ve ondan türetilmiş bir çok kelime kelime grubu sık sık kullanılmaktadır. Sınıflı toplumlarda demokrasi ve diktatorya yanyana bulunmuşlardır. Düz mantığa göre ilk bakışta birbirleriyle, öz ve biçimde çelişen bu iki yasama-yürütme ve yargı sistemi, birbirine, neden ve sonuç ilşkileriyle bağlıdırlar. Hayatın akışı, soruna tek yanlı olarak el atan monist düşünce yöntemini sürekli mahkûm etmiştir. Bir üretim biçiminde ya demokrasi vardır ya da diktatorya vardır, ikisi birden varolamaz diyen mantığı, hayat sürekli yalanlamıştır. **Sınıflı bir toplumda, sözgelimi kapitalist toplumda, kapitalist unsurların -büyük sermayedar, büyük toprak sahibi- yararına demokrasi yasaları, proletarya ve çalışan diğer halk sınıfları zararına nisbi farklılıklar gösteren bir diktatorya söz konusudur·** Bunun sonucu olarak kapitalist toplumda demokrasi, burjuvazinin tekelinde kalır. Sosyal demokratın, sosyal demokrasi diye tanımladığı düzen, kapitalizmin ta kendisidir. Bunu, sosyal demokrat teorisyen (!) şöyle ortaya kor :

«Kuracağımız düzende özel mülkiyet ortadan kalkmayacak tersine, bugün özel mülkiyetten yoksun bulunan milyonlarca köylü de, işlediği toprağın mülkiyetine kavuşacaktır... Kuracağımız düzende teşebbüs özgürlüğünün halk ve memleket yararına işlemesi, verimli ve faydalı alanlara yatırım yapanların tefecilerden, soygunculardan daha çok kazanabilmeleri sağlanacaktır; Böyle kazanç olanaklarını kaybeden bu vurguncular kendiliğinden yok olacaktır... Kısacası devlet veya servet sömürüsüne imkân tanımayan bir düzen kurmak istiyoruz.»

Tam bir çelişkiler furyası. Devletin ve onun sahibi olan kapitalist sınıfın yararına işleyen demokrasinin güçlü olacağı söylendikten sonra, üzerinde diktatorya tesis edilmiş bulunan halkın da güçlü olacağı söyleniyor. Bununla da yetinilmeyerek devlet ve servet sömürüsüne imkân tanınmıyor, yani devlet ve kapitalist sınıf güçsüz bırakılıyor. Sözde halkçılık yapan, fakat uygulamada kapitalist düzeni daha oturaklı biçimde geliştirmeyi vaadeden, sömürgen sınıf sözcüsünün nutku. Doğru! Kapitalist sistemi ortadan kaldırarak, üretim araçları üzerinde toplumsal mülkiyeti savunanlar ancak, sosyalizmin sözcüleridir. Sınıfsız bir toplumun

ilk basamağını kurmak ve yaşatmak isteyenler, bunu isteyebilir. Sosyalizmi ise, kurmayı vaad ettiğin sosyal demokrat düzen (!) le mahküm ediyorsun.

Oysa, doğada ve toplumda her olgu zıtların mücadelesi sürecini izler ve çelişen gruplardan baskın; yani hayatı değiştirici yönde en dinamik ve en yeni olan, çelişkiler zincirini parçalayarak, sarmal gelişimde bir adım daha atar, ve ortaya yepyeni bir olgu koyar. Bu, her doğan gün gibi kaçınılmazdır. Günümüzde emperyalist tekelci burjuvazinin sömürü ve pasifikasyon felsefesi durumuna gelen sosyal demokrat tezler, sürekli olarak, başta proletarya olmak üzere üreten sınıflar ile egemen sınıf arasındaki uzlaşmaz çelişkiyi, sarı reformlar yapmak ve aristokrat (ayrıcalıklı) kategoriler yaratmak yoluyla törpülemeye çalışıyor. Çelişkileri ılımlılaştıran kısa vadeli her törpüleme, nicel bir birikim içerisinde çok amansız bir nitelik patlamasına ergeç yol açmış, ve yeni olanın baskın çıkışıyla sonuçlanmıştır. «Politikada hata yapmamak için, proletarya ve burjuvazinin çıkarlarının uzlaşması üzerine kurulmuş bir politika değil, «kapitalizmin sosyalizmle kaynaşmasını» öngören uzlaşıcı bir politika değil, uzlaşmaz bir proleter sınıf politikası izlemelidir.» Bütün bunlara rağmen, o «insan onuruna en saygılı rejim» (!) olduğunu iddia eden, bilimsel olmayan terminolojisiyle «sosyal demokrasi aşırı soldaki (!) gibi sınıfların çatışmaısnı değil, kaynaşmasını sağlamaya çalışır.» der ve ekler «Aşırı solda devletin, sosyal demokraside ise halkın egemenliği vardır». Daha önce ortaya koyduğumuz gibi, uzlaşmaz sınıfları kabul eder ve onları uzlaştırmaya çalışır. Sonra, devletin sınıf muhtevasını değiştirmeden, kapitalist toplumdaki gibi bırakarak, halkın egemen olacağı gerçeğini (!) keşfeder.

Devlet, sınıflı toplum biçiminin habercisidir. Özellikle kapitalist devlet, yani üretim araçları üzerinde özel mülkiyet hakkını yasalarla ve devletin denetim güçleriyle koruyan devlet, zorunlu olarak burjuvazi sömürüsünün habercisidir. Üretim süreci ve -bu süreçteki uzlaşmaz sınıflardan, egemen olanın damgasını vurduğu- devlet birbirleriyle yakından ilgilidirler. «Aşırı solda devletin, sosyal demokraside halkın egemenliği vardır.» cümlesi, bakalım ne anlama geliyor? **Bir kere devlet, kurum olarak her zaman var olmamıştır.** Tarihin ilk sınıfsız toplumu olan **ilkel komünal toplumda** devlet, kendi (görünümleri bürokrasi, militarizm ve parlâmentarizm olan) baskı araçlarından yoksundu. Üretimin -yani, yaşayabilmenin en ilk ve zorunlu şartı olan hayatın yeniden üretilmesi, yiyecek, giyecek, barınak ve toplumsal organizmayı ayakta tutacak her türlü ihtiyacın; insanın fizyolojik yeteneklerini doğayı değiştirme doğrultusunda kullanıl-

masının- kölecilik aşamasından başlayarak bugüne kadar devlet tarihi, bir olgu şeklinde var oldu.

Muhakkak ki, ilkel komünal üretim biçimini izleyen her üretim biçiminde, birbirlerine karşı uzlaşmaz çelşkiler taşımış olan **ara sınıflar** da var olmuştur. Ama bunlar, içinde bulundukları üretim biçimine damgalarını vuramazlar. **Ancak sınıf kavgasında, uzlaşmaz iki sınıftan biri yanında, saf tutarlar, ya da ikisi arasında yalpa yaparlar.** İşte, örneğin kapitalist toplumda bürokratik, militer, parlâmenter kadrolar ile küçük ve orta üretici, bu ara sınıf ve katagorileri oluşturur. Ama devlet, tekelci burjuvazinin elindedir ve «**devlet hangi sınıfın elinde ise egemen sınıf odur.**» Ama her sınıf devleti elinde bulundurabilir mi? Elbette hayır. **Devlet ve onun uygulama güçlerini doyurabilecek; ve herşeyden önce de, böyle bir gücü, çıkarını koruma amacıyla kullanma ihtiyacını duyacak bir sınıf, ancak devleti elinde bulundurabilir.** Bu, sınıflı toplumlara özgü, ölümlü bir gelişimdir. Tarihin çekici gücü, sınıflar mücadelesidir. Yine toplumsal tarih, «tekrardan ibaret» değil, yenilenerek, bünye değiştirerek; «kişilerin ve kahramanların ürünü» değil sınıflar mücadelesinin ürünü olarak; «geriye doğru» değil ileriye doğru akıyor.

İşte sosyal demokrat düzende, «... büyük sermaye kuruluşlarının «bazı» olumsuz niteliklerini ve eğilimlerini o arada özellikle tröstleşebilmelerini önleyici etkin tedbirler» alınacağına bakılacak olursa, uzlaşmaz sınıflar varolacak ve devlet de muhakkak ki kapitalist devlet olarak kalacaktır. «Kayserilinin, babasının eşeğini boyayıp yine kendi babasına satması» örneği, sosyal demokrat da, kapitalist düzeni sosyal demokratlaştırıp (!) kamu oyuna sunar. Yağmurlu bir günde gerçek ortaya çıkacaktır. Egemenliğin her türlüsünün de devlet eliyle tesis edileceğini unutan sosyal demokrat, devlet yine teklci burjuvazinin elind iken «halkı egemen» kılacaktır. Durum böyle iken egemen olan halk değil, emperyalist tekelci burjuvazidir.

Halk kurtuluş savaşlarının ve ulusların direnen proleter sınıflarının, emperyalizme karşı başarı dolu mücadelelerinin gitgide hız kazandığı günümüzde sosyal demokrasi, daha sinsi ve ılımlı bir sınıf sömürüsünün düzeni olarak dile geliyor. Bu dile gelişte ikiyüz yıl öncesinin nakaratları var. Burjuvazinin, devrimci olduğu tarih kesitinde kullandığı sloganlar olan «halk, ulus, kamu vb. yararı»nı kullanıyor. Yeniden sosyal demokratı dinleyelim :

«Bizler sosyal demokratız, çünkü,

Sosyal demokrasi **devrimcidir.**

Sosyal demokrasi kamu ve özel sektörün **kamu yararına** işlemesidir. Sosyal demokrasi aşırı soldaki gibi sınıfların **çatışmasını** değil **kaynaşmasını** sağlamaya çalışır.» (Siyahlar bizim)

Hep aynı pragmatik burjuva nutku... Siyah yazılan yerleri yanyana getirecek olursak, devrimci olmanın emperyalist tekelci burjuvazi, proletarya ve halkın sömürülen diğer sınıflarının «can ciğer kuzu sarması» örneği birarada yaşamasını sağlamak anlamına geleceğini göreceğiz. **Buna felsefede, birbirlerine çelişik düşünce ve eylem türlerinin bir araya getirilmesi anlamına sinkretizm diyorlar,** biz kendini karalama diyeceğiz. «Bu modern sosyal demokrasi, insan ve toplumun durumlarını şiddete başvurmadan ve hürriyetleri ortadan kaldırmadan **iyileştirmek** amacındadır. Bu, sosyal demokrasinin diyalektiğidir.» Gerçekten de sosyal demokratın alt ve üst yapıyı değiştirmeye yönelik anlayışı reformist (iyileştirmeci)-dir. Yani sosyal demokrat; niceliksel değişimlerin birikerek nitelik değişimlerine dönüşeceğini kabul etmeyen, zıt kutupların arasındaki uzlaşmaz çelişkiye, günlük çözümler getirmek yoluyla yok edilebilecek gözüyle bakan, küçük burjuva felsefesinin sözcüsüdür. Emperyalizmin III. bunalım döneminde toplumumuzun; birincisi ikincisini yaratan, ikincisi birincîsini etkileyen iki ana bunalımı var: **Ekonomik bunalım, politik bunalım,** Kapitalist sistemin iç çelişkisinin yansıması olan bu bunalımlar, girişteki sorun - çözüm süreçleri kısmında önerdiğimiz düşünce anlayışıyla çözülebilir. Bu düşünce biçimine göre çelişki, çatışan kutupların uzlaştırılmasıyla değil; çelişkinin üstüne üstüne gidilmesi, çelişik kutuplar yanında saf tutulmasıyla çözülebilir. **Uygulamada saf tutmanın anlamı, sömüren yada sömürülen sınıf olarak politik bir biçimde örgütlenip, etkin varlık göstermektir.** Sömüren sınıf zaten politik olarak örgütlüdür. Çözüme giderken aslolan başta proletarya olmak üzere halkın örgütlenmesidir. Reformizm, kapitalist sistemin yasalarına boyun eğerek toplumsal çatlaklara dar kapsamlı, sömüren sınıfın küçük tavizleriyle yetinen reformlar yaparak çıkış yolu bulmaya çalışır. Kısacası bir devrimci ile bir sosyal demokrat arasındaki fark sırasıyla yeni baştan biçip diken ile yamayan iki terzi arasındaki farktır. Düzeni değiştirme konusunda reformizm seçildi mi bir kez reformizm doğasına uygun bir iktidar değişikliği (!) ve egemen olma biçimi belirlenecektir.

AYNI KÖKTE BİRLEŞMİŞ İKİ AYRI DAL

Günümüzde sosyal devrimleri önleme eğilimi olan karşı devrimin pasifikasyon uygulaması pekalâ biri halkçı diğeri emekçi sloganını kullanan

iki sosyal - pasifist tutumda anlamını bulabiliyor, yada bu iki tutum devrimin önüne geçilmesi yolunda alet olabiliyor.

Marksizmin beline indirilmek istenen tahrif darbelerinin birçoğu arasında belli başlı ikisi **Kautsky ile reformizm, Bernstein ile revizyonizmdir.** Bugünün sosyal demokrasisi Kautsky ve II. Enternasyonalden türedi. Marksizmin bir kısım tezlerinin eskidiğini, öyleyse yenileştirilmesi gerektiğini iddia eden, yani Marksizmi doğma bir doktrin olarak gören revizyonizm ise belli bir şekilde ilk kez Bernstein ile başladı ve bugün dünyanın çeşitli ülkelerinde sağ ve sol oportünizme kılavuz olacak şekilde gelişti. Revizyonizmin devrimciliğin karşısında, devrimcilikten sapış olduğu asla unutulmamalıdır. Revizyonizmin kuramcısı Eduard Bernstein şöyle diyordu: «Diyalektik, Marksizmin sinesinde barınan bir hain, eşyanın her türlü gözlemi yolunda kurulmuş bir tuzaktır». Bu, Marksizmin tamamen inkârı demektir. Çözümlemede diyalektiği öngörmeyen ve ona «hain», «tuzak» diyen kişi herşeyden önce bilim dışıdır, patolojiktir ama tedavisi imkânsızdır. Diyalektiği inkârından ötürüdür ki metodolojide monist (tekçi) davranır. **Oysa bir devrimci için devrime götüren tüm koşullardan ve yöntemlerden diyalektik bir bütünlük içinde yararlanmak sözkonusudur.** Reformizm ve revizyonizm işçi sınıfı adına oportünizmdir. Her türlü oportünizmin anası ise kendiliğindenlik (spontanity) dir. Oportünistler bu güne kadar örgütlerini kendi anlayışlarına uygun bir şekilde, toplumu iğdiş etmek yada uyuşturmak yönünde kullanmışlardır.. Her türlüsü bugün halâ, devrim, metodoloji ve örgüt konularında fikir ve eylem bulandırmaya, isteyerek ya da istemeyerek devrime zararlı olmaya çalışmaktadırlar.

EROL ÇANKAYA

şiirler

YARIN, YENİDEN

— **Ali Şenoğlu için**

İşte başlıyorum dağların şiirini yazmaya
Bir türkü yükseliyor yanımsıra buzlu koyaklardan
Kuşaklardan çekildi mi söğüt yaprakları
Yaralı güvercinler gibi iniyor dağ köylerine akşam
Öyle hicâzkâr
Yani yeni bir sigara sarımına
Suriye işi, kaçak
Sapsarı bir tütün kesesinin nakşına
Mor dağlardan güneş nasıl yani
Bir akşam vakti güne nasıl düşülecekse öyle.

Düşeriz güne bir gün
Terli mintanlarımız
Aşiret kakmalı hançerlerimiz
Fabrikalarımız, motorlarımız, bakır tellerimizle
Sağ böğrümüzde bir sızıyla mutlak düşeriz

Ordadır kardeşliğin ve alınterinin mükafatı
Döktüğümüz kanın
Hınca ve acıya bandırılmış bedenimizin hasadı ordadır
— Ne zaman? —
Hasretle yoğurduğumuz topraktan bin gül patladığı zaman.

Lâkin bu şiiri bırak Dost, hayata dön
Elbette biliriz biz de şiir hayata benzer
Sendika kartına denk düşer namuslu birdize
Lâkin,
Şiiri Çukurova'da yaşatan
Kelkit suyunda
Harran'da
Mahpushane koridorlarında, taş odalarda
Dağ rüzgârlarıyla akan bir voltada
Belki de bir namlunun ucunda yaşatan
Umudun denk düşmesidir hayata.

Artık bu şiiri bırak Dost, hayata dön
Vur kalbini tornacılara
Kalaycılara vur, umuda umuda da
Yağan yağmurla caddelere çık, kasketini unutma
Bırak gönlüne acılar serpsin yağmur
Hüznünü büyült Dost
Kinini bile
Radyoya aldanma gazete okuma
Aç günceni oku, tarihten ders al
Kanlı albümleri seyret arada bir
O bir yumruk kadar erkek albümleri,
Urfa'nın tozunu seyret Dost, Dicle'yi
Sonra bar,
Sonra bir Kürt düğünü.
Suya inen bir ceylanın ölümünü nakşet
Dağda bir eşkiyanın ölümünü nakşet.
Ki dudaktan kalbe akan bir ağıt olsun, bir akşam gazeli
Bir iş kazasını gözle, bir kondu yıkımını
Defterine düş. İmzanı at
Tütün fiyatlarını da asgari ücretleri de
Boşalan meydanların uğultusu vursun yüreğine
Sade acılar serpsin gönlüne yağmur.
Hepsini gör Dost. Künyeni yaz
Günün tarihini at
Bütün kirli yüzleri, bütün
Ne varsa düş ter kokan yapraklara
Zonguldak'taki maden işçilerini

Ergani'deki maden işçilerini
Murgul'daki maden işçilerini
Petrolcüleri ırgatları, o kanlı bayrakları
Dağda bir ateş, bir avuç ürperti
Kalbimi sarsalayan yurt haberleri
Ve kısacık bir soluğu, dünyayı dolduran
Defterine işle. Kıyısına
Sülüs yazıyla düş bir ömrün tarihini.

Sonra sulbünden gelecekleri düşün, seni aşacakları
Dostlarının adını koy
Anlat bu kirli adamları
Yerde kalmış kanı
Çiçeğe duran umudu
Gömleğinde kuruyan gül lekelerini de.
Öğrenmesin tarih kitaplarından
Duymasın o gaddar ellerden
Kinle yoğur, sevmeyi öğret
Hınçla büyüt, sevmeyi öğret.

Acın acısı olsun
Ellerin elleri olsun
Yüreğin yüreği olsun Dost, gözlerin de
Herşeyi sen anlat kardeşim. Koma sakın.

Sonra bir gün tarih yeniden yazıldığında
Kavruk her dudağa bir gül yaprağı konsun.

1972

PUSLUDUR VAKİT, GÜN DÜŞER AĞIRDAN

Sabah oldumu şehre bakıyorum

Terli gömleğime çıkıyor dünyanın macerası

Ter
Toprağa değmeden kuruyor
Kimbilir
Belki onun da saklı yerlerinde

Muhbirlerin bilmediği yerlerinde
İri puntolu gazeteler çırpınırken
Kanındaki mürekkep muskalar üstüne
Ceplerinde öfkeli bir muştayı gezdirirken dinmez acımız
Onun az önce isyankâr dudakları
Sabrın ve acının
Kargışıyla dursamış dudakları
Kalbinin örselendiği yerden tutuşuyor.

Onun
— kır kokuları
su başlarında açan mor sümbüller
ufku tutan türküler
barındıran
berrak ve serin yüreği
teli susmuş, duvara asılmış
üzerine dağ çiçekleri nakşolmuş dağlı bir sazdır —
Boşalır tepelerden, buzlu koyaklardan, şantiyelerden
Köy düğünlerine, kaçakçı köylerine
Pusludur vakit, gün düşer ağırdan
Kavi bir sızı yâreler geceyi bir ucundan.

Uzanıp kalmış otlar arasında, kayalıklarda
Yamaçlardaki menekşelere sesleniyor
Soğuyan yüreği şimdi örselenip titriyerek
Neler çiziktiriyor ölümün güncesine
Kanlı avuçları karla yıkanıyor terli gömleği soğurken

Kan
Toprağa varmadan yitiyor.

Hepbir elden yüreklerimizde pıhtılaşıyor çünkü.

1972

TÜRKÜSÜ YANIK

Yüzün hep öyle gülümsüyor gibi
Vesikalık bir resmi sarıyor gönlünü dolduran kasvet
Cigaran bir usturuplu duruyor
Dudağının kıyısında.

Gömleğinde
Kurumamış bir ter parçası
Tütün kokusu sinmiş, hücre kokusu
Velhasıl yalnızlık bıçak gibi parlıyor belinde
Tenin yanık,
Bıyıkların kararmış
Aklın dağ koyaklarında, arkadaşlarında.

Sen şimdi yaralı bir ırmak gibisin
Usulca vadiye inen bir türkü, bir akşam gazeli
Deli güller patlamış dağyanığı teninde
Dudağın hep öyle umursamaz
Gözlerin kanlı
Ellerin tarihte coğrafyada
Bir halkın coğrafyasında, dağların fabrikaların.
Bıyıkların kararmış
Saçların kısa
Ama unutma,
Bak yeniden fışkırıyor sakallar
Dünkü matruş çenenden
Bunu gör,

Sular gibi süzülüyorsun akşam voltalarında
Bir küfür sanki tesbih çekişin bile
Ranzanda bağdaş kuruşun, dünyayı dinleyişin
Sessiz, öfkeli bir çığlık hepsi
Toprağı dinleyişin mektup yazışın
Annene seslenişin
Hitabın
Beynine musallat olanlarla boğuşurken çektiğin çile
Şöyle bıyıklarını burman bile
Tadına doyumsuz haklı erkekçe bir küfür
Demem o.

İlk ter çoktan düşmüş mavzerine toprak kabarmış
Yel vurmuş kar inmiş, güle bozmuş silâhının kabzası.

1973 —

sabahattin ali'nin romanları

SÂKIP COŞKUN

Sabahattin Ali, hem hikâyeci, hem romancı. Hatta öncelikle hikayeci. Hikayeyi romana geçiş için basamak olarak kullanan bir yazar değil. Hikayeyle romanı birlikte, iç içe sürdürdüğünü görüyoruz: Değirmen (1934) Kağnı (1936) Ses (1937) **Kuyucaklı Yusuf** (1937 **İçimizdeki Şeytan** (1940) **Kürk Mantolu Madonna** (1943) Yeni Dünya (1943) Sırça Köşk (1947).

Görüldüğü gibi üç romanı var Sabahattin Ali'nin. (Kapağında «uzun hikaye» yazmasına karşın, hacim bakımından romana daha yakın düşen «Kürk Mantolu Madonna» adlı eserini de bu yazımızda değerlendirmeye çalışacağız.) Sabahattin Ali'nin bu üç romanını teker teker ele alarak, üzerinde duralım.

Sabahattin Ali'nin ilk romanı olan **Kuyucaklı Yusuf**, edebiyatımızda bir odak noktası olabilmiş ender eserlerdendir. Bu roman, kendi dönemi içinde, iki yanlı bir cevap, iki ayrı çizgi karşısında olumlu bir sentezdir. Bir yandan, romanlarında kendi ideolojilerini geliştiren burjuva ve küçük burjuva yazarlara işçi sınıfı ideolojisinin ışığında da gerçek anlamda **roman** yazılabileceğini, hem de gerçek anlamda toplumsal romanın ancak bu devrimci ideolojinin ışığında yazılabileceğini göstermiştir. Öte yandan da, o güne kadar toplumsal gerçekçi çizgide eserler vermeye özenen romancılara; zoraki olumlu kahramanlar yaratmaksızın, kaba sınıfsal çözümlere ve klişe temalara sarılmaksızın röportaj tekniğine baş vurmaksızın da **işçi sınıfı ideolojisinin romanda yansıtmanın olanak dahilinde olduğunu** göstermiştir. Öyle ki işçi sınıfı ideolojisinin savunduğu bilimsel bakış açısıyla, ama «tez öncedir» önermesinin tamamen dışında, hayatı doğru bir yöntemle özünden yakalayabilip yansıtmanın sanatta devrimci

tavrı doğal olarak getireceğinin bilinciyle yazılmış, olayların gelişim çizgisi verilirken herhangi bir yapaylığa ya da zorlamaya gidilmemiş olan **«Kuyucaklı Yusuf»** romanı, «sanatta devrimci tavır» söz konusu olduğunda, bugün bile ilk elde adı verilmesi gereken -bir anlamda henüz aşılamamış- bir örnektir edebiyatımızda. Kısacası, ortaya konan hem dört dörtlük bir romandır, hem de bilimsel bir dünya görüşünün ürünüdür. O güne dek Türk romanında örneğine rastlanmayan bir bütünleştirme, önemli bir yenilik...

«Kuyucaklı Yusuf» romanının bu genel konumdaki önemiyle diyalektik bir ilinti içinde olan özel konumuna doğru inersek, esere bu temel önemi sağlayan başlıca olanakların teknik planda roman kurgusunun sağlam oluşturulmuş olması ve ayrıntıların verilişinin ustaca düzenlenişi, muhteva planında ise toplumsal hayatı belirleyenin maddi hayat oluduğunun gözden kaçırılmayışı olduğunu görürüz.

Konusu 1903 - 1914 yılları arasında Edremit kasabasında geçen romanda başlıca üç sınıf insanıyla karşılaşırız: mütegallibe özellikleri de taşıyan kasaba burjuvazisi, bürokratlardan oluşan küçük burjuvazi, emekçiler. İşe kaba sınıfsal çözümlerle girişen bir yazar, bu üç temel kategori arasında sıkışıp kalan tek tip insanlar çizerek «şematik gerçekçilik» dediğimiz ve sık sık rastlanan bir sakat tavra düşebilirdi. Oysa Sabahattin Alinin en büyük özelliklerinden birisi de, bu türden temel kategorilerden hareketle özel kategorilere doğru inmeyi bilmesi, böylece çizdiği insan tiplerine hayatta karşılığını bulabilen bir somutluk kazandırabilmesidir. Tek tip bir kasaba eşrafı karşımıza çıkarmaz Sabahattin Ali, bir yandan Hilmi Bey ve Şakir gibi ahlâksal değerlerini tümüyle yitirmiş düşük insanlar, öte yandan Ali gibi, İhsan gibi bu türden bir çöküntüye henüz uğramamış insanlar. Küçük burjuvaziden de çeşitli özel kategoriler çıkarır karşımıza, Kaymakam Selahattin Beyin hanımı Şahinde gibi burjuvaziye özenti içerisinde yozlaşmış, düşük insanlar, Selahattin Bey gibi manevi değerlerini koruyabilen ama hayata müdahale gücünü artık yitirmiş insanlar, kızı Muazzez gibi iki yanlı etkilere açık olanlar, Hasip ve Nuri efendiler gibi neme-lazımcı bürokratlar, yeni kaymakam İzzet bey gibi yoz bürokratlar, Cemal Çavuş gibi parsa toplamaya bakan fırsatçılar... Yoksul kesimden ise Hacı Etem gibi kasaba eşrafına uşaklıkla geçinen lümpenler. Kübra ve anası gibi ezilip sömürüldüklerini bilen, ama ellerinden de bir şey gelmeyen çaresiz emekçiler... Bir de köylü bir aileden gelen ve kaymakam Selahattin Beyin evlatlığı olan Yusuf var. Yusuf, bütün bu insanların olum-

suz özelliklerine karşıt yönlerini kişiliğinde toplamış bir tip: dürüst ve namuslu, kendisine güveni tam, kesin kararlı, ne yaptığını bilen, hayat karşısında yenilgiyi kabul etmeyen bir insan. Bir yandan köylü kökenden gelişin getirdiği ahlâk sağlamlığı ve mücadele gücüne, öte yandan kaymakam evlatlığı olmakla küçük burjuva bir yaşantının sağladığı kendiliğinden bilince sahip. Sabahattin Ali, kahramanının kendiliğinden bilinçlenişini de hayattaki olağanlığına kadar vardırıyor, ondan öte «devrimci» ve «kahraman» bir tipe büründürmekten kaçınıyor.

«Kuyucaklı Yusuf» romanında gerilim birden başlıyor: fabrikatör Hilmi Bey'in kabadayı oğlu Şakir'in salıncakta başındaki yemeniyi Muazzez'e doğru fırlatışıyla. Yusuf'tan yediği dayağın hırsıyla Muazzez'e iyice musallat olan Şakir, aile içinden Şahinde'yi kendisinin safında bulur. Selahattin Beyin direnişi ise bir kumar numarasıyla yıkılır. Gerilimin çoğaldığı bu noktada Yusuf çaresiz gibi görünür. Derken araya Yusuf'un arkadaşı Ali girer, Selahattin Beyin kumar borcunu karşılayarak Muazzez'e istekli olur. Bu arada Hilmi Beylerden ırzına geçilen Kübra ve anasının ortaya çıkması gerilim için bir yan etkendir. Gerilim Ali'nin Şakir tarafından öldürülüşüyle inişe doğru geçiyor ve Yusuf'un Muazzez'i kaçırışıyla ve Selahattin Beyin işi çözümleyişi ile düze iniyor. Selahattin Beyin ölümüyle birlikte gerilim yeniden artmaya başlıyor. Hilmi Bey - Şakir - yeni kaymakam İzzet Bey - Şahinde işbirliğinin Yusuf aleyhinde planlar kurup uygulamaya geçişleriyle iyice yükseliyor, doruk noktasında ise evdeki bir eğlentinin üzerine ansızın gelen ve karısı Muazzez'i itildiği durum içinde gören Yusuf'un tabancasını çıkarışıyla sonuncu inişe geçiyor. Gerilimin iniş ve çıkışlarının verilmesinde aksaklılara rastlanmıyor değil. (Ali'nin öldürülerek aradan çıkarılışı, Kübra ile anasının görevlerini tamamlayıp ortadan yitişleri gibi...) Bu arada gereksiz ayrıntılardan söz etmek, olaya müdahale etmek, bir iki noktada kahramandan yana çıkmak gibi ufak başka aksamalar da görülüyor. Ama bunların dışında roman kurgusu aksamasız düzenlenmiştir, somut tipler çizme ustalığı, ayrıntıyı yerinde kullanma ustalığıyla bütünleşmiş, bu gerilimi ve olay örgüsünü sağlam bir kurgu içerisine yerleştirmeye yol açmıştır.

Romanın konusu, Osmanlı imparatorluğunun emperyalizmin ağına tam düşmüş bir ülke olarak, kendi elinde olmaksızın birinci emperyalist dünya savaşına doğru sürüklenmekte olduğu bir dönemde geçiyor. Emperyalizme bağımlı bütün ülkelerde görüldüğü gibi, Osmanlı ülkesinde de gelişen burjuvazi, hiç olmazsa kendi ahlakını getiren bir burjuvazi değil,

mütegallibeliğe, aracı -tefeciliğe dönük yüzüyle, pul- para ilişkileri içinde yozlaşmış bir burjuvazidir.Edremit kasabasında da aynı yozlaşmış, ahlâki çöküntüsü derin bir burjuvaziyle karşılaşırız. Bu yoz sınıfın karşısındaki bürokrasi ise ya ona bağlı durumdadır, ya da hiç bir şey yapmak elinden gelmez. Ya onuruna hiç değer vermeyip bayağılaşır, ya da onurunu başka şeylere sığınarak korumaya çalışır. Mücadele ederek onurunu korumak onun için olanak dışı bir şey gibidir. İşte, Şahinde öz kızını kasaba burjuvazisinin yoz kişilerine peşkeş çekecek kadar sefilleşirken; Selahattin Bey, yenik bir bürokrat olarak olaylara müdahale gücünü kendisinde bulamayıp umutsuzluk çukurunda çırpınırken; onurunu mücadelenin dışında bir yolla korumayı asla düşünemeyen bir sınıfın temsilcisi olarak Yusuf, boyun eğmiyor ve kendi sonunu, sınıfının değer yargılarıyla oluşturulmuş kendi onurunun doğrultusunda geliştiriyor. Bu, bilincin ilk adımıdır. Tabancasından çıkan kurşunların yol açtığı ölümlerle gelen son, aslında onun için bir başlangıçtır. O sona, çok sevdiği karısının ölümü da hil olsa bile... **«Yeni bir hayata doğru»** yürüyecektir.

Yusuf'un isyanı, tekil bir eylemdir gerçi, ama değerlendirmesini soyutlamaya dayandırmayan bir yazar tekil çıkışlar içinde de geneli yakalamasını ve yansıtmasını bilir. Sabahattin Ali'deki bu derinlik, son dönem romancılarımızın pek çoğunda hâlâ görülmüyor. Somut ve «gerçekçi» bir çerçeve içerisinde soyut kahramanların yaratıldığını görüyoruz. Somut tipler çizmek yerine yüceltme eğilimine kapılan yazarlar, ya kahramanlarına kendiliğinden siyasal bilinç kazandırıp büyük toplumsal çıkışlara öncülük ettiriyorlar («tarihi kişiler yapar» idealizminin dolaylı bir tekrarlanışı) ya da büyük yiğitliğine karşılık kurtlara yem olmaya mahkûm oluşunu işliyolar (küçük burjuva umutsuzluğu). Oysa Sabahattin Ali'nin Kuyucaklı Yusuf'u öyle bir noktaya geliyor ki, özel planda yenilmiştir, ama genel planda zaferden emin olmanın gururunu taşımaktadır. O ne «büyük» bir kahramandır, ne de «kurtlara yem olan zavallı yiğit» o somut canlı bir kişiliktir.

Sabahattin Ali'nin ilk romanı olan «**Kuyucaklı Yusuf**» olumlu ve yenilik getirici yönleri çok, aksayan yanları az bir eserdir. Buna karşılık, yazarın ikinci romanı olan «**İçimizdeki Şeytan**» erdemleriyle zaafları at başı giden bir eser. Zaaflara, aksamalara yol açan nedenler, yazarın roman kurgusunu aksatan teknik hataları olduğu kadar, yazıldığı dönemin siyasal hayata getirdiği kısıtlamaların yol açtığı sınırlamalardır da Sabahattin Ali, işçi sınıfı ideolojisi adına değil, soyut bir **sağduyu adına** eleşti-

riye girişir, üstelik «tezli roman» yazmak çabasındadır «**İçimizdeki Şeytan**» ile.

«**İçimizdeki Şeytan**» siyasal tezli bir romandır gerçi, ama anlaşılageldiğinin tersine, egemen sınıfların ve mevcut düzenin değil, belirli bir ideolojiyi (ırkçılığı) savunan bir «aydınlar» çevresinin eleştirisidir. Devlet yönetiminde herhangi bir sözleri olmayan, ancak egemen sınıfların yedekte tuttukları faşist bir ideolojinin savunuculuğunu yapan bu çevre, öğretim üyesi, yazar, şair gibi «aydın»lardan oluşmaktadır. Sabahattin Ali'nin amacı, bu kişilerin kişisel yaşantılarındaki ahlâksal çöküntüyü ve tutarsızlıkları sergilemektedir.

Bu iş için yazar Ömer - Macide - Bedri üçgeninden yararlanıyor. Bu üçgen, tamamen rastlantılar sonucu kuruluyor. Ömer, arkadaşı Nihat'la birlikteyken vapurda bir kız görüyor ve arkadaşına bu kıza yıldırım aşkıyla tutulduğunu söylüyor. Üstelik kız, Ömer'in akrabalarından Emine teyzeyle birliktedir, dolayısıyla Ömer'e de akraba çıkar. Macide, konservatuvarda öğrencidir. Daha önce Balıkesir'de lisede okurken müzik öğretmeni olan ve aralarında duygusal bir ilişkinin gelişmiş bulunduğu Bedri, aynı zamanda Ömer'in de arkadaşıdır. Üçü, yine bir rastlantı sonucu, bir çay bahçesinde yanyana geliyorlar. Rastlantıların bolluğu eser için olumlu not değil.

Ömer, arkadaşı Nihat vasıtasıyla düşüp kalktığı ırkçı çevrelerin görüşlerine katılmaz, ancak arkadaşlıklarıyla da şartlanmıştır. Felsefe öğrencisidir. Aynı zamanda bir tanışın aracılığıyla, sık sık kaytardığı bir iş bulmuştur Postahanede. Macide'yi gördükten sonra onun yıllardır beklediği kız olduğuna karar vererek, Emine Teyzelerin evine girip çıkmaya başlar. Sonunda Macide'yle aralarında bir ilişki kuruluverir. Bu ilişki bir süreç içinde gelişmez romanda, kısa zamanda oluşuveren mekanik bir durumun sonucu olarak ortaya çıkar. Ömer, Macide'nin sevgisini ayışığı altında bir kayıkta yaptığı bir uzun konuşmayla elde ediverir, Ömer'in konuşmasıyla büyülenmiştir Macide. (Bu sahicilikten uzak durumun yanısıra, uzun «tirad»lar romanın akılcılığını da aksatmaktadır. Diyalogların verilişinde de sahiciliği zorlayan bir aksama, bir acemilik sezinlenir. Roman kurgusundaki hatalar, yazarın anlatımına yansımış gibidir.) Macidenin Emine Teyzelerle kavga edip evden ayrılarak Ömer'in karısı olması da yine zorlama bir anlık durum olarak ortaya çıkıyor. Macide, geceyarısı evden ayrılmaya karar vererek dışarıya çıkınca Ömer'in kendisini beklediğini görür. Yazar, bunu ilkin kahramanına «Sizin geleceğinize dair

içinde bir his vardı» diye açıklatır, ancak bunun maddeci bir yorum olmadığını farkederek bu kez Ömer'in iç konuşmalarıyla daha maddeci bir yoruma yönelmek gereğini duyar. Bu çelişkili anlatım, eserde yamalara yol açmaktadır.

Sabahattin Ali, daha sonraki bölümlerde, Ömer - Macide ilişkisini ana hat kabullenerek, ırkçıların kişisel tutum ve davranışlarını sergilemeye başlar. Bunu kahramanlarını karşılıklı konuşturarak yapar. Sabahattin Ali, insanlarını tiplemede, somut bir kimliğe büründürmedeki ustalığıyla ırkçı ideolojiye hizmet edenlerin görünüşteki yüksek ülkelerinin altında yatan basit ve kişisel hesapları ortaya döker. Romanın hesaplaşması, daha çok kişisel hesaplaşma planında kalmaktadır. Bu sağlıksız dünya görüşünün yayıcılarının ve savunucularının kişisel iç yüzleri ince detaylara kadar sergilenir, ancak siyasal ve ekonomik çıkmazları birer makale olabilecek uzun tiradlarla geçiştirilir. Getirilen eleştiri, sağlıklı bir dünya görüşü adına değil, **sağduyu adınadır.** Bedri gibi, Macide gibi olumlu kahramanlar siyasal eğilimleri belli olmayan sağduyu sahibi kimselerdir. Yazar, sağduyunun bu kişilerin iç yüzünü görmeye yeteceğini savunuyor ama yeğlenecek 'alternatif' dünya görüşünü göstermiyor. Mevcut düzen konusunda da yazar olumlu ya da olumsuz herhangi bir şey söylemiyor. Hatta, ırkçıları tutuklayarak onlara göz açtırmayan mevcut düzen, dolaylı yoldan sağduyudan yana gibi gösterilmiş oluyor. Dolayısıyla da faşist ideolojinin mevcut düzenle bağlantısı, onun yedek ideoloji olarak bekletilişi ve korunması konusuna da değinilmemiş oluyor. Muhtevadaki bu eksikliği, eserin yazıldığı siyasal alan sınırlılığına bağladığımızı yukarda belirtmiştik.

Sabahattin Ali, Ömer'in kişiliğinde «İçindeki şeytan»ın tutsağı olduğunu farkeden, kararsız, sürekli bunalım içinde, üretimden kopuk ve üreten insanların ideolojisiyle tamamen ters bir yerlerde bulunan, ama düşüp kalktığı ırkçıların görüşlerini de aynı boş veriş içinde saçma bulan bir küçük burjuva tip çizer. Macide ise Ömer'in tam karşıtı bir karaktere sahiptir. Anadolu'dan gelmiş Macide'nin sallantısı onu Ömer'le bir çizgi üstünde buluşturmuştur, ama onun sallantısı kendi içinde değil, dış şartlardadır. Nitekim, Ömer'in ırkçılarla birlikte tutuklanışından habersiz olarak ona yazdığı mektupta aralarındaki derin çelişkiyi belirterek ayrılmaya karar verdiğini belirtir. Ne var ki, içinde hâlâ Ömer'e karşı derin bir sevgi vardır. Bu sevginin maddi kaynaklarını bir türlü bilemeyiz. Buna karşılık; hangi dünya görüşünü savunduğu belirsiz olan Bedri (dönem uygun olsaydı yazar onu büyük bir ihtimalle işçi sınıfı ideolojisinden yana devrimci

bir aydın tip olarak çizecekti), sağduyu sahibi, kararlı bir insan olarak Macide'ye daha yakındır. Yazar klasik gelenekten ayrılmayarak iki olumlu tipi sonunda bir araya getirir. Ömer ise bütün olanları haklı bularak ve kendisini suçlu çıkararak herşey gibi buna da sessizce katlanacaktır. (Baştan beri kararsızlıklarıyla, bunalımlarıyla, para uğruna bir daire arkadaşına yaptığı kötülüğün çektirdiği sürekli vicdan azabiyle hep Dostoyevski'nin «Suç ve Ceza» sının Raskolnikov'unu ansıtan Ömer, bu son durumla da bir yerde yine ona yakın düşmüştür.)

Sabahattin Ali için Reşat Nuri etkisinde de söz edilmiştir. Gerçekten çizdikleri bazı tiplerin karakterleri bakımından böyle bir etkileme vardır denebilir. Reşat Nuri, aristokrasinin çözülerek küçük burjuvalaşan kesiminin durumlarına katlanışlarındaki acıyı erdem sayan tiplerini öne çıkarır. Bu tipler, toplumsal yaşantının gidişine tepki göstermektense köşelerine çekilip ince ince hüzünlenmeyi tercih ederler. «İçimizdeki Şeytan»ın Bedri'sinde de bu türden içe dönük bir sessiz çıkışı yeğleyen bir erdem sezinlenir. Yine «Çalıkuşu» romanında, Feride'ye tutulan müzik hocası Şeyh Yusuf Efendi'nin kızkardeşinin Feride'ye gidişiyle, «İçimizdeki Şeytan»da Bedri'nin kızkardeşinin Macide'ye gidişi arasında bir olay benzerliği var. Ancak, iki yazar arasındaki dünya görüşü farklılığı yapıtlarında da kalın çizgili ayrımlara yol açıyor, yoksa kimi yüzeysel yakınlıklardır sözünü ettiğimiz.

Sabahattin Ali, temel toplumsal kategorilerden özel kategorilere inmenin, tiplemenin ustası. Bu **«İçimizdeki Şeytan»** romanıyla da bir kez daha kanıtlanıyor. Homojen bir kat olmayan, çeşitli bağlarla çeşitli toplumsal sınıflara bağlanmış bulunan aydınlar kadrosu, bu eserde ince detaylara kadar ayrılmış, bağlanışların maddi temelleri ortaya konmuştur. Bu noktada da yazar temelden özele doğru çözümleme yapmasını bilmekte, aradaki diyalektiği ustaca yakalayabilmektedir. Sözgelimi, iç yüzlerini sergilediği faşist eğilimli kişilerin dünya görüşlerindeki sakatlıkla genel olarak kişilikleri arasındaki ilinti üzerinde dururken, ayrıca teker teker her birinin özgül anatomilerindeki özelliklerin dünya görüşleriyle olan ilintisini de ihmal etmemektedir. Sabahattin Ali, insanlarının tipolojisini çıkarırken genelde birleşen, özelde tekrar ayrılan, yeniden birleşen, sarmal bir yumağı çözüyor gibidir. Tiplerinin somutluğu ve sahiciliği, bu tiplerin birer birim olduğu çizdiği dünyanın da sahiciliğini sağlamaktadır böylece.

«İçimizdeki Şeytan» çıktığı dönemde siyasal alanda epey gürültüler

koparmış, tartışmalara yol açmış bir roman. Aynı zamanda salt «yüksek ülkü» sahibi çürümüş insanların sergilenişi değil, Ömer gibi sorumsuz ve kitleden kopuk aydınların da amansız bir eleştirisi. Zaman içinde teknik yönden çok şey yitirmişse de muhtevası yönünden ilgi çekici bir eser olarak kalacaktır.

Büyük hikayeyle roman arası bir yerde bulunan **«Kürk Mantolu Madonna»** ise kasaba eşrafından varlıklı bir ailenin oğlu olan Raif'in, Almanya'da öğrenimdeyken Maria Puder adlı bir alman sanatçıyla geçirdiği duygusal ilişkinin hikayesi. Önceki iki romanı kadar toplumsal bir öneme sahip değilse de, Sabahattin Ali'nin bu eserinde de bir takım ilginç yönler var. Yazar, Maria Puder'in kişiliğinde, sınıflı toplum içinde ezilmekte olan kadın cinsinin kendi onuru için çırpınışını, direnişini çizer. «Ama niçin beni kabahatli zannettiler? Kendlerine asla vadetmediğim, sadece kafalarında yaşattıkları bir şeyi vermedim diye mi?» (...) «Siz de bütün erkekler gibi her şeyi kabul eder görünerek herşeyi kabul ettirmek yolunu tutuyorsunuz.» (...) «Hayır, bilâkis, belki diğer kadınlardan daha normal olduğum için böyle düşünüyorum.» (...) «Hiç bir şeyi kendimi erkeklere beğendirmek için öğrenmedim» (...) «Hiç bir kadın, ihtiras halindeki bir erkek kadar aciz ve gülünç olamaz. Buna rağmen bu hallerini bir kuvvet tezahürü zannedecek kadar yersiz bir gururları vardır» gibisinden sözlerle itildiği şartlarla hesaplaşmaya çalışır Maria Puder. Yine şartlar, iki sevgiliyi birbirinden ayırır ve tekrar buluşmalarını önler. Yazarın çözümü, daha doğrusu sonu yine bir rastlantıya bağlaması, eserin en önemli aksaması oluyor.

Sabahattin Ali'nin romanlarının önem sırasının ters oluşu, onun yazarlık **çizgisindeki düşüş anlamına gelmiyor.** Çünkü aynı yazar, ilk belirtilerini **«Değirmen»** adlı hikaye kitabında başlatan bır çizgi içinde **«Kağnı»** ve **«Ses»** gibi yenilik getirici bir düzlemi daha üst bir düzeyde **«Yeni Dünya»**ya ve **«Sırça Köşk»**e ulaştırmasını bilmiştir. Romanlarının hepsinde de gözlem malzemesini ve somut tipler çizme ustalığını, en az hikayelerindeki kadar kullanmıştır. Eğer faşist eller yaşamasına erken yaşta son vermeseydi hikaye ya da roman, hangi dalda eser verirse versin, kendi çizgisini daha da ileriye götüreceği muhakkaktı...

toplumu etkilemek ve yazarın durumu

MAHMUT AÇIKGÖZ

Tarih süreci içinde, ekonomik açıdan bir takım düzenler ve bu düzenlerin belirlediği bir takım toplum biçimleri ile toplum içindeki ilişkilerin oluştuğunu görmekteyiz ki, ne bu ekonomik düzenler, ne de bu ilişkiler okullarımızda öğretilir. Olanak ölçüsünde öğretilmemeye çalışılan ve yine de çarpıtılmış ve olaylar ilişkisi ve süreci koparılmış olarak yine de sere serpe, sözcükler biçiminde göze çarpan (örneğin: devlet, köle senyör, serf, prens, kral... bunların yalnız sosyal mevkileri anlatılır ve tek başlarına varmış gibi sunulurlar) bazı bilgiler dışında ekonomik sistemlerden, bunların toplum içinde oluşturduğu sosyal sınıflaşmalardan, her dönemin farklı toplum kurumlarından, pek söz edilmez. Pek söz edilmez ki, **toplum nedir, tarih nedir, toplumun yapısı ne demektir** anlaşılamasın. Bunlara karşın, gerek dünyadaki **düşün** (fikir) **düzeyi** ve gelişiminin etkisi ve gerekse **iç yapı ve dinamizmin etkisiyle** bir öğrenme birikimi sağlanır - oluşur ve bu toplumdaki bireyleri ayrı ayrı (teker teker) ve bütün olarak (kitle halinde) etkiler. Bu etki sonucu, bir takım sorular sorulmağa, aksaklıklar belirlenmeye, çözüm önerilmeğe başlanacaktır. Bu çözümler giderek sistematik bir bütünlük kazanır ve sorunlar arasında ilintiler - bağlantılar kurularak bir bütün olarak, fakat sürekli olarak geliştirilen bir biçim ortaya konur. Bunun yanında toplumda **egemen sınıfların sözcülüğünü** yapmak durumunda olan **yönetici kesimler** boş durmazlar: Yasalar konur, tedbirler alınır, yasaklar getirilir ve herkes sussun istenir. Böylelikle «barış» tan söz edilebileceği açıklanır. Oysa, sömürülen sınıflar kendi haklarına sahip çıkana değin «barış» akıllarına gelmez egemen beylerin.

Öyleyse: **egemen sınıflar «barış»tan sözetme** noktasına gelince (yani, 'hak vermek yerine barış önerisi; midenizi, hakkınız olanı alarak - isteyerek değil zeytin dalı - barışla doyurunuz!) **sınıf kavgasının başladığı anlaşılmaktadır.** Sömürülen sınıflar, bu sömürünün farkına varınca, egemen sınıflar sömürüyü sürdürebilmek için bir elinde barış, diğer elinde artı - değeri aşırma kararlarıyla karşımıza çıkmaktadırlar. Öyleyse, **'kimin için barış?...'** sorusuyla anti - tez geldiği zaman (yani siz sadece kendi sınıfınız için «barış» istiyorsunuz, biz «hak» istedik, verecek misiniz vermeyecek misiniz denildikte) demogajik yollara saplanır: kavramların anlamı karıştırılır, kavramlar yanlış, saptırılmış anlamlarıyla - anlamsızlık dolu, kullanılmağa başlanır: **kavram kargaşası** denilen evre-bu dönemde ortaya çıkar; bilerek ve isteyerek, egemen sınıfın bir takım sözcülerince (demogoglarınca) **«had safha»ya** getirilir. Bu bir yerde uyanışı, hak istemelerini ve sömürülen sınıflar arasında kavramlarla kurulan ve açıklık kazanmağa - anlaşılmağa başlanan sömürülen sınıfların ilişkilerini bozmak ve kırarak karışıklık yaratmak içindir. Bu kez, anti - tezi sunanlar yeniden soyutlama yapmak ve baştan temele inip kavramları yeniden anlatmak, onlara açıklık getirmek durumunda kalacaklardır.

İşte bu dönemde egemen sınıflara sözcülük yapan ve yönetimi elinde bulunduranların yanında ve karşısında... toplumun çeşitli sınıf ve kesimleriyle ilişkiler kuran ve bir bakıma «etkileme - oluşturma» görevini yerine getirenler kimlerdir? Tarih süreci içinde, özetle görelim:

İlkel komünal topluluklarda doğrudan «etkileme - oluşturma» ve ilişki söz konusudur. Hangi konu ele alınacak, açıklık getirilecek, tartışılıp eleştirilecekse ve karara bağlanacak veya değiştirilecekse, topluluğun tüm bireylerinin (çocuklar, kısıtlılar, cezalılar ve bazan kadınlar dışında) bulunduğu toplantılarda bu gerçekleştiriliyordu. Kendi kendine ve kendisiyle birlik ve beraberlik vardı.

Köleci toplumlarda doğrudan «etkileme - oluşturma» ve ilişki bir yanda sürdürülürken (önce köleler doğrudan ilişki dışında tutuldu, sonra yoksul köylüler, diğer yoksul kesimler) bir yandan da kölenin emeğinin beslediği **dolaylı oluşturucular** ortaya çıktı: bilgin, öğretmen ve çeşitli tapınaklar görevlileri, v.b. Bunlar ne yönde oluşturma yapmaktadırlar? Bu arada da yepyeni bir kesim ortaya çıkıyordu: yöneticiler... Evet bu yöneticiler nasıl yönetirlerdi, neyle? Elbette **yasalar;** yasaları çiğneyecekleri yakalamak için de **asker ve emniyet kuvvetlerine** dayanmak gerekecekti. **Yasaları kim ortaya koyar, kim yapar kim düzenlerdi ki bu yönetici kesim onları uygulamak görevini üstlensin?** Köleler vardı bu yasalara gö-

re; «halk» vardı ve bu da kesimlere ayrılıyordu. Kim ayırıyordu bunları? Niçin? Kim için, kimin çıkarı için konmuştu ki, köleler «insan» dahi sayılmasın ve alınıp - satılsın, öldürülmeleri serbest olsun bu yasalara göre?.

İşte, bu **yasa koyucu ve değiştiricilerdir** ki, bu satıcılar, bu öldürme hakkına sahip olanlardır ki, aynı zamanda **üretim araçlarının - toprağın sahibidirler.** Yönetici kesim uygulayıcı - sözcü idi. Ve bir kısım okuma yazma bilenler, bilginler, din ve tapınak görevlileri de bunların hizmetinde idi. Ama bir kısım insanlar var ki, ölüm pahasına bu düzene, yöneticilerine karşı koymuş -davranmış ve onlara karşı düşünüp yazmıştır. İşte bütün bunlar dolaylı ilişkinin- oluşturmanın birer etkenidirler.

Feodal toplumlarda, dolaylı ilişki kuran ve oluşturanlar çoğalırken, **ilişki biraz daha karmaşık** bir durum almağa başladı. Yine de egemen sınıflar sömürmelerini pekte dolaylı uygulamıyorlardı: açıkça angarya vardı. Ayni (ürün) veya nakdî (para) biçiminde verilecek vergileri vardı ve bunun kim tarafından alındığı belliydi. Ama din ve kurumlar gittikçe daha etkin olmağa başlamıştı. Dolaylı ilişkinin en etkin yürütücüsü durumundaydı bu kurumlar. (Kilisenin etkisi ve etkinliği gibi bizde de din kurumları ve en büyük feodal en büyük din adamı- halife - olmakla belirginleşti.) Aynı zamanda bu kurumlar «efendi»lerine göz kırparken sömürülen sınıflara ahret nutukları çekmiştir. Bunun yanında toplumun aydın güçleri gittikçe artmakta ve orta çağ boyunca kiliseye ve toprak sahibi prenslere karşı ayaklanmalarla etkinliklerini arttırmaktaydılar.

Burjuva -Kapitalist ekonomi biçiminin egemen olduğu **toplumlarda** artık işin içinden doğrudan çıkılmaz bir durum oluşmaktadır. Sömürücü kimdir, sömürülme suçu kimindir? Kralın - Padişahın, Meclisin - Parlementonun mu? (Krallar devrildi, meclisler dağıtıldı.) Makinaların mı? (Makinalar parçalandı) Bir kişinin -patronun, bir ailenin mi? (patronlar öldürüldü!) Sömüren - suçlu görünmez bir kişilik kazanmıştır. (Ve bütün bu öldürmelerin kesin çözüm getirilip sömürüyü kaldırmadığı görüldü!) Üstelik cumhuriyetler ilân edildi. Üstelik seçimlerle yönetici kesim belirlenmeye başlandığına göre, yönetici kesimin, egemen sınıfların hizmetinde -sözcülüğünde olduklarının kabul ettirilmesi daha da güçleşecektir.

Öyleyse burjuva toplumlarda, etkileme -oluşturmayı kim sağlar, dolaylı ilişkiyi kim kurar, kim geliştirir?

İlk buharlı makinaların yapılması, endüstrinin araçlarının geliştirilmesi ve giderek fabrikaların ortaya çıkmasıyla «seri üretim»in başlaması çok bol ve fazla miktarda üretimin yapılmasını gerçekleştirdi. Yani üretim araçlarının gelişimi öylesine hızla ve öylesine çok oldu ki.. yığınla insan üretime katılmadan beslenebilir duruma geldi.

Üretici **emekçi sınıflar** -işçi sınıfı (proleterya) köylü sınıfı, tarım işçileri - didinerek üretimi sağlarken; üretim araçları sahipliği ile kan ve ter emerek beslenen **burjuva sınıfı** vardır. Bunların yanında ve bunlarla beraber bir yığın işte çalışan ve çeşitli biçimlerde geçimini sağlayan, büyük bir kısmı asalak olarak üretimin dışında yaşamak durumunda kalan **orta sınıflar!** Orta sınıfların çeşitli ara tabakalara, zümrelere veya kesimlere ayrıldığını görüyoruz: ordu ve emniyet kuvvetleri ile devletin (yönetici kesimler) toplumla ilişkisini yürüten **memur kesimi** (ki, ayrıca bunların tümüne birden bürokratik zümreler - kesim denir) ve kendisi üretim aracını bizzat kullanıp fakat artı - değerini aşıracağı işçisi olmayan küçük mülkiyet sahibi ile **esnaf kesimi** (Bakkal, manav, kasap, berber, terzi vb.), yani hep birlikte **küçük - burjuva** diye adlandırılan sınıf... Ancak bu arada toplumu doğrudan etkilemeye görevli veya yönelmiş ve oluşturma görevini esas itibariyle yapan **ajanslar, radyo, televizyon, gazeteler, dergiler, yazarlar, sanatçılar...** var ki burada çalışanları da küçük burjuva sınıfının içinde saymak gerekir. Son olarak kapitalizmin kurbanları diyebileceğimiz ve artık toplum - dışı olmuş ve zaman zaman egemen sınıflarca şu veya bu şekilde kullanılan **lumpen - proleterler...**

Apaçıktır ki, çok karmaşık, sanki karman çorman bir yapı vardır. Kimdir sömürücü ve sömürme işlemi nasıldır? Burjuva sınıfı, yönetici kesimi nasıl etkisi altında tutar, nereden ve nasıl finanse eder? Toplumla ilişki kurulur ve yürütülür? Görülüyor ki sorunlar da, sorular da çoktur ve karmaşıktır.

Diyelim ki, herhalde bazı devrim dönemleri dışında, tarih boyunca yönetici kesimler, hep tutucu, düzeni koruyucu ve hatta gericidir. Ajanslar radyo-televizyon doğrudan veya dolaylı olarak bunların denetimindeyse etkileme - oluşturmayı ne yönde yapacakları açıktır. Burada çalışanların çoğu yönetici kesimlerin bir bölümü olmuş durumdadır. Gerek **memur kesimi ve gerek buradakiler yasalara göre hareket etmek** ve davranmak zorunluğundadır. Yasaların ne yönde olacağını elbette ki egemen sınıfların gücü belirleyecektir.

Gazetelere gelince, bunların görünüşte değişik olmakla ve hatta bir adım ileri olabilecekleri kabul edilebilmekle beraber dolaylı olarak kontrol altına alınabilecekleri bir olgudur. Önce yasalar konarak, yani açıkça veya dolaylı sansürler yoluyla yazılacaklar sınırlanabilir. Kâğıdın fiyatı arttırılır, makinalar konusunda güçlük çıkarılır, satışlar engellenir, reklamlar kesilir, okuyanlar takip edilir v.b. Kaldı ki gazetelerin bir kısmı uyutucu - afyonlayıcı, erotizme yöneltici biçimde doğrudan veya reklamlarla bes-

lenerek, egemen sınıfların sözcülüğünü ve hizmetini yaparlar.

Dergiler de eğer düzenin bir kurumu veya belli kapital kaynaklarından beslenemiyorsa... belirli ölçüde bir ileri adımı tutabilir.

Yazar ve satçılara gelince; dergide olsun veya kitaplar - plaklar yoluyla etkilemeleri daha başka ve daha uzun vadeli olsun, esas itibariyle etkilemenin başlıca unsurlarındandır. Oysa egemen sınıflar burada da **«beslemeler»** bulunduracak, şakşakçılık veya afyonlama görevini birtakım kişilere yaptıracaklardır veya onların «iltifatlarına mazhar olmak» için birtakım kişiler bu görevi üstlenecektir.

Neyi, nasıl anlatır yazar? Toplumdaki sınıflar, sınıflar arası çelişkiler, egemen sınıfların iç çelişkileri, bir sınıfın sefaleti veya başka bir sınıfın görkemli zenginliği veya yaşamı... O dönemin egemen biçimiyle devlet, aile, din v.b. kurumları; cinsel konuları, toplumdaki ahlâk ve moral sorunlarını anlatacaktır. Toplumdaki etkiler, etkilenimler, aksaklıklar yanlışlıklar, umutlar, direnişler, karşı koyuşlar... Bunları anlatır - aktarır yazar - sanatçı: notayla, renklerle dilerse yazıyla. Ne anlatılırsa anlatılsın, nereden ve nasıl etkilenildiği ortaya çıkar. Öyleyse sanatçıların - yazarların anlattıkları - yazdıkları gökyüzünden indirilmiş gökyüzünden «ilham» alınmış şeyler değildir. Ve hatta gökyüzünden indirilmiş (!) şeyler bile olsa, yine toplumun bulunduğu **ekonomik - sosyal ve politik aşamaların - düzeylerin ve koşulların etkisiyle anlatılanlar ve bunların anlatılma** biçimleri **değişecektir.**

Burjuva anlayışına göre insan düşüncesinde oluşan her yeni düşün (fikir) veya bilgi bir «VAHİY» dir. Yaratılan, ortaya konan, yeni bulunan veya oluşan her olay veya madde bir «ZUHUR»dur diyen düşünme ve kavrama sisteminin (İDEALİZM) aşıldığını ve; her yeni düşünce veya bilgi bir «SÜREÇ» ten sonra ve bir «OLUŞUM» içinde kavranılmalı ve her olayın veya maddenin bir öncesi - bir başlangıcı olmak gerekir ki bu «ÇEVRE» koşullarının «ETKİ»si altında bir «DEĞİŞİM»e uğrar biçimindeki bir anlayışa (DİYALEKTİK MATERYALİZM) erişildiğini biliyoruz. Öyleyse son çözümlemede ya egemen sınıfların hizmetindedir, ya emekçi sınıfların... Bunun dışında geçici bir süre için ilerici bir nitelik taşıyabilecek bir biçim veya düşünce ise ya gerçeği görememektendir, ya da çarpıtılmış ve oyalayıcı bir anlatım söz konusudur ki, bu türdeki yapıtlara ve çalışmalara dikkati çekmek gerekir ki o noktada duraklanmasın ve saplanılıp kalınmasın. Gerçekte, yine son çözümlemede **pek orta yoktur.** Gün geçirip oyalanma, tarafsız olma artık anlamsız bir davranıştır ve **karsı tarafı tutmaktır.**

enver gökçe'nin köyünde

«Ben bizden olan bütün insanların dostu;
Adı, haritalarda bile bulunmayan
Bir köyündenim Anadolu'nun»

E. GÖKÇE

TAHİR ABACI

«Erzincan'a bağlı olan Çit köyü, Kemaliye'den 7 saat uzakta Aşutka'dan bir cıgara içimi mesafededir. Ağcabada ve Sine Kayası adlı birbirine yaklaşmış iki tepe arasındaki çukurlukta, derin bir vadi içinde gömülüdür. Öyle ki: Aşutka düzünden, sırtlarını Munzur'a veren Kerteş hozan tarlalarına yönelirseniz, ayağınızın dibinde bir adım ötedeki köyü farkedemezsiniz bile...»

Enver Gökçe, 16 Mart 1943 tarihli Ülkü Dergisinde Çit köyünü bu sözlerle anlatmaya başlıyor. Ben Malatya'dan yola çıktığımdan, Çit Köyüne Aşutka düzünden değil, Arapkir üzerinden gittim. Malatya ovasında kar yoktu, ama Keban yol ayrımından sonra karlık bölge başladı. Enver Gökçe'nin köydeki yaşantısını, Arapkir'den ertesi sabah Kemaliye yönüne kalkacak posta arabasını beklemektense birlikte bir murat taksi tutmaya karar verdiğimiz Çit'li köylülerden dinledim önce. Benim Enver Gökçe'yi sorduğumu öğrenen köylü kadın, bizim Malatya yöresinin aynısı bir şiveyle «Köydedir, başka nerde olacak ki» dedi. Sonra bana dönerek Enver Gökçe'nin köyde bakansız, edensiz zor bir hayat yaşadığını anlattı. Taksi, bizi Arapkir - Kemaliye yolu üzerinde, Çit köyüne ayrılan yolun ağzında indirdikten sonra eşyalarımızı yüklenip yola koyulduk. Toprak kırmızı bir renk almıştı. Tarlaların arasından uzanan yol, çamurla kaplıydı. İkisi erkek, birisi kadın olan üç köylüyle birlikte köy hakkında Enver Gökçe hakkında konuşarak yürüyorduk. Bir süre gittikten sonra yolumuz bulanık ve taşkın akan bir çayın vadisine büküldü. Çay kıyısında köyün bütün geçimini sağlayan sebze bahçeleri ve dutluklar vardı. Otuz-

beş - kırk dakika kadar yürüdükten sonra köye vardık. Köylülerden birisi beni Enver Gökçe'nin evine götürdü. İki katlı kerpiç bir evin kapısından girdik, köylü yukarı kata çıkan tahta bir merdivenin altındaki kapıyı açtı. Enver Gökçe evde yoktu ama «kahveden başka nerde olabilir»di. Eşyaları indirmek için girdiğim odaya, karşı duvardaki, tavana yakın iki ufacık pencerenin aydınlığında bir göz attım. Loş ve dağınık bir görünüm içindeydi. Enver Gökçe'yi, köy kahvesine giderken, başında kasketi, gözünde kara gözlükleri, elinde bastonu sokakların vıcık vıcık çamuruyla boğuşur bulduk. Öteki elinde bir çamaşır tozu kutusu vardı. Adımı verince hatırladı beni. Eve giderken çetin bir kış geçirdiklerini anlatmaya başladı. Bir ara, tek katlı bir evin boyunu bastonuyla işaret ederek «Kar ta bu boya yağdı, hiç bir yana çıkamaz olduk» dedi. Odaya gelince «Hoşgeldin» dedi, sarılıp öpüştük. Somyanın üzerindeki yatağı düzeltmeye uğraştı, üstüne yan yana oturduk. Ben odaya göz gezdirdim. «Babadan kalma» dedi Enver Gökçe, ardından ekledi: «Yıkıla yıkıla bu tek göz kaldı işte». Karşımızda, yerde sap yastıkları dayalıydı duvara. Ortada soba. Öteki başta, duvarın geniş bir bölümünü kaplayan ve tavana değen büyük bir tahta ambar, onun dibinde kapağı kubbeli bir sandık, beride üzerinde dağınık eşyalar bulunan bir iskele... Yatağın baş ucunda, duvara oyulmuş dolabımsı bir boşluk, içinde darmadağınık, dergiler, defterler, el feneri, gaz lambası, bir de pilli radyo. İstanbul'dan, siyasal durumdan çeşitli haberler soruyor Enver Gökçe bana, ben de ona köydeki yaşantısına dair sorular soruyorum. Bu arada, kışın kitap sıkıntısı çektiğini, kendisine Yarına Doğru ile Töb-Der dergisinden ve bir ara Soyut'tan başka derginin gönderilmemiş olduğunu hayretle öğrendim. Köye geldiğinde vakti geçirmiş bulunduğundan odun bulamayışının ve soğuğun çalışmalarını aksattığını anlattı. Köylü bir ara odun toplaması yapmış kendisine, onu da yakıp bitirmiş. «Monzur Destanı» üzerinde çalışıyordu, ancak kış yüzünden hiç bir yana çıkamamış, destanı yaşlı kişilerden dinlemek için Tunceli, Ovacık taraflarına gidememiş.

Bu arada, Enver Gökçe'nin dışardan getirdiği bir kucak yaş çırpıyı kırarak sobaya doldurduk. Az sonra odaya hafif de olsa bir sıcaklık yayıldı. Sağlık durumu iyi görünmüyordu. Damar sertliği ve romatizması vardı, bir yıl önce ameliyat olmuştu. Perhiz ya da ilâç gibi tedbirleri sordum, «Ne perhizi, ne ilâcı» dedi. Yerde boş konserve kutuları, kimisi dik, kimisi devrilmiş... Bitirmiş hepsini.

Köyde kimsesi olup olmadığını soruyorum. Kendisine sırt veren ablası epey önce genç yaşta ölmüş, kız olan Ankara'daki yeğeniyle bir köyde yaşayan dayısından başka hiç kimsesi yokmuş. İki dönümlük, yılda binbeşyüz lira icar parası getiren bir sebze bahçesi, bir de yukardaki katını

komşularının kuru ot, gazel deposu olarak kullandıkları, alt katındaki ahıra da hayvanlarını bağladıkları bu eski evden ibaretti bütün varlığı.

Tek umudu, şiir kitabında ve çevirilerindeydi. Geçen yazı İstanbul'da geçirmişti. Kışları köyüne dönüyordu. Mayısa doğru tekrar İstanbul'a gidecekti.

Pilli radyosu yoldaş olmuştu, odaya girer girmez açıyor, hiç susturmuyordu. Yeni çalışmalarını sordum. «Monzur Destanı»ndan başka bir kaç bağımsız şiir üzerinde de çalışıyordu. Dileğimi kırmayarak, baş ucundaki kitapları karıştırdı, aradan ufacık yazılarla dolu bir defter çıkardı, kısılmış sesiyle destanının giriş bölümünü, üzerinde çalıştığı öteki şiirlerini okudu.

Bir ara, Enver Gökçe'nin «Bibi» diye hitap ettiği bir kadın, bir kase yoğurt ve bir kaç yumurta getirdi. Bana «hoşgeldin» dedikten ve sekiz yıl önce Malatya'da öldürülen oğlunu sorup biraz dövündükten sonra gitti. Aradan bir, yânıbaşımızdaki şömine tarzı duvara oyulmuş ocağa kukardan bir şeyler düşüyordu. «Baca yıkılıyor» dedi Enver Gökçe, kayıtsız bir sesle.

12 Mart'tan sonraki dönemde kendisini de gözlediklerini belli etmişler. Bir kere de Arapkir ve Kemaliye'ye bağlı güvenlik kuvvetleri evinde arama yapmışlar. «Operasyon» diyorlarmış adına. İhbar olduğu gerekçesiyle köyde sadece onun evini aramışlar. Tahta ambarın içine girip silah aramalarını gülerek anlattı Enver Gökçe. Köylü ise kendisine tavır almak şurda kalsın, ondan yana çıkıp bu işi yapanları kınamış. Köylüsünden çok memnun olduğunu söyledi Enver Gökçe.

Akşam köy kahvesine gittiğimizde, köy halkının Enver Gökçe'ye hem takıldığını, hem de çok derin bir saygı ve sevgi gösterdiğini izledim. Kahvede, Enver Gökçe ertesi gün için dönüşte bana yoldaşlık edecek birisini ayarlamaya uğraşıyor, «yolu öğrendim» dememe aldırmıyordu. Sonunda ertesi gün Arapkir'e gidecek birisini buldu da içi rahat etti. Dışarı çıktığımızda köy zifiri karanlığa bürünmüştü. El fenerinin ışığında, iğri büğrü, yokuşlu köy sokaklarının çamuruyla boğuşarak eve döndük. Camı isten kapkara olmuş gaz lambasının ışığı odayı aydınlattı. Akşam yemeğinden sonra, Enver Gökçe, ben sordukça hatıralarından, geçmişinden, Adana'da geçen mapusluk günlerinden, sürgündeki yaşantısından söz etti. Şiirlerinin uzunca bir dönem pek çoğumuz için meçhul kalması gibi, yaşantısının da meçhul kalmış olduğunu belirterek bize yaşantısı hakkında bilgi vermesini istediğimde şunları söyledi:

«1920 yılında, bu köyde doğdum. Bir vesileyle Ankara'ya gidişimiz ilk, orta, lise ve üniversite, bütün öğrenimimi sağladı. 1943'den sonra Yurt ve Dünya, Ülkü, Ant, Gün, Söz, Yağmur ve Toprak gibi dergilerde

şiirlerim, yazılarım çıktı. Bir ara Ant dergisini yönettim. İstanbul'da Kadırga Öğrenci Yurdunda yönetici olarak çalışırken 1951 tevkifatında içeri alındım, yedi yıl hapis cezasına ve ikibuçuk yıl Sungurlu kazasında sürgün cezasına çarptırıldım. Bu arada yüze yakın şiirim kayboldu. Bunların bir kısmı belki hâlâ emniyet dosyalarında duruyordur. Bütün cezam bittikten sonra, sürekli işsiz kaldım. Bazı dergi ve gazetelerde düzelticilik, çevirmenlik ve ayak işleri gibi gelip geçici işlerde çalıştım. Bir ara Ankara'dan İstanbul'a yerleşmek için gittim, fakat herhangi bir iş bulamadım. Doğduğum köy olan Çit köyüyle bağlantımı hiç kesmiyordum. Bu köy, bana her zaman bir anne gibi kucağını açtı. Şimdi, halen yine köyde oturuyorum.»

Kendisine, «İlk şiirinize 1943 yıllarında, Halkevleri dergisi Ülkü'de rastlanıyor. Kitabınıza almadığınız bu şiirlerinizde, o dönemin egemen ideolojisinin yansıması olarak halkçı temalar görülüyor ve halk edebiyatından etkiler ağır basıyor. Oysa o dönemi izleyen sonraki yıllarda Ant, Gün, Yağmur ve Toprak gibi militan dergilerde çıkan şiirleriniz işe işçi sınıfı ideolojisinin ışığında yazılmış örnekler. Şiirinizdeki kısa süreli bu değişim, daha doğrusu gelişim sürecini başlatan, sanatçı kişiliğinizi etkileyen olgu ve olaylar nelerdir?» diye başka soru yönelttim. Şu cevabı verdi:

«İlk şiirim 1943 yılında Yurt ve Dünya dergisinde çıktı. Ankara'da çıkan bu dergide «Köylülerim» şiiri yayınlanmıştı. Halkevi dergisi olan Ülkü'de sözünü ettiğiniz ve halkçı temaların egemenlikte bulunduğu bir akım, gerçekten o günün koşullarına uygun olarak vardı. Fakat benim devrimci diye nitelendirdiğiniz asıl şiirlerim de vardı. O devrin koşulları siyasal ortamı içinde her ikisini birden yaymaya çalışıyordum. Ve bu, düşüncemize de ters düşmüyordu. Benim asıl sosyalist formasyona girişim, çok eski yıllara, 1936 yılına kadar uzanır. Bu sıralar Aydabir ve Resimli ay dergilerinde Nâzım Hikmet'in şiirleri ve Sabahattin Ali'nin öyküleri çıkardı. Ben, bu iki sanatçıya büyük şeyler borçluyum.»

Enver Gökçe'ye son yıllardaki «sanatçının halkın kuyrukçusu olmasıyla halkın öncüsü olması arasındaki fark» üzerinde yoğunlaşan tartışmalarla ilgili olarak bir soru yönelttim ve «halka sınıfsal bir açıdan yaklaşmayan, duygusal bir halk kuyrukçuluğu yapan, popülizme sapan bir sanatın devrimci olamayacağı» görüşü üzerinde ne düşündüğünü, «Halk kültürünün değerlendirilmesi konusunda devrimci sanatçının tavrının ne olabileceği»ni sordum.

«Sanatçı, halkla beraber ve halkın önünde gitmelidir» diye cevap verdi. «Sanatçı ne halkın ardına takılıp onun kuyrukçusu olmalı, ne de ondan yüzlerce adım önde gidip kendisini halktan tecrit etmeli. Sonra hal-

kın ne olduğu iyi bilinmeli, onun sınıflardan ibaret olduğu unutulmamalı ve halkın öncüsü bir sanat yapmanın yolunun devrimci sınıfları sömürü çarkından kurtaracak bilimsel öğretinin iyi ve doğru kavranılmasından, salt kavramakla yetinilmeyip uğruna kavga verilmesinden geçeceği bilinmeli. Halk dediğimiz kesit, hem gelenekçi ve tutucu, hem de maddeci olabiliyor· Halk kültürüne, folklora gelince, kullanmasını, değerlendirmesini iyi bilen bir sanatçı için bu zengin bir kaynaktır...»

Enver Gökçe'ye 1950 sonrası devrimci şiirimizin daha önce büyük ustalarla getirilen sesi sürdüremeyişi üzerinde ne düşündüğünü, bunda 1950 yılıyla birlikte ülkemizdeki etkinliği egemenliğe dönüşen emperyalizmin kültür ve sanat alanında yol açtığı yozlaştırmalarının etkisinin olup olamayacağını, 940 sonrası ülkesini etkisi altında tutan ana çelişmeleri doğru olarak kavrayıp, bu doğru kavrayışın yarattığı heyacanı eserlerinde yansıtabilmiş bir kuşağın temsilcisi olarak, sanatçı için ülkesindeki belirleyici çelişkileri doğru kavramasının yaratacağı eserdeki ses ve diğer estetik değerleri üzerindeki etkisinin önemli olup olamayacağını sordum.

«Sanatçının etkin bir ses yakalayabilmesi, herşeyden önce toplumunu etkileyen çelişkiler karşısındaki müdahalesinin ona getirdiği yaşantı olanaklarına bağlıdır. Çelişkiyi doğru kavrayamayan bir sanatçı, doğru bir devrimci tavrı yitireceğinden eserlerinde gerekli heyecandan, dolayısıyla gerekli sesten yoksun kalacaktır» diye cevap verdi.

Kendisine çalışmalarının durumunu sorduğumda ise «Monzur Destanı»ndan başka «Fırat Destanı»nı yazmak istediğini, ikinci bir Pablo Neruda çevirisinin kitap olarak hazır bulunduğunu belirtti.

Yerdeki rahle üzerinde ve gaz lambasının ışığında not aldığım bu konuşmalardan sonra yataklarımıza uzandık. Valizlerini karıştırarak bana temiz çarşaf çıkardı. Yataktayken de karanlıkta epeyce konuştuk. Bu arada radyo Süleyman Demirel ve Turhan Feyzioğlu'nun zamlar konusunda başbakana verdiği cevapları dinledik. Enver Gökçe, dikkatle izliyordu bütün olup biteni...

Ertesi sabah erken uyandık. Yağmur başlamıştı dışarda. Dünkü adam gelmeyince tek başıma yola koyuldum. Ayrılırken, Enver Gökçe, karşı sözlerime rağmen, «Ben biliyorum seni rahat ettiremediğimi» deyip başını sallamıştı.

Arapkir'e gitmek üzere yağmur altında şose üstünde araba beklerken Enver Gökçe'den hayatından yakınan tek söz işitmemiş olduğumu düşündüm. Enver Gökçe, orada, o vadinin çukurunda, «adı haritalarda bile bulunmayan Anadolu'nun bir köyün»de de hayata kafa tutuyordu.

pijamalı eşek

GANİ BOZARSLAN

Saka Selo, güneşin bulutlar ardında saklandığı hafif rüzgarlı bir ikindi vakti geldi eve. Karısı, erkeğinin yüzünde bir sevinç okudu:

«Ne o, uçan bir keyfin var bugün herif?»

«Var ya, var... Şu bizim bankınotları çıkar hele. Bir sıpa alacağım» dedi, «ucuzlaşmış namussuz ucuzlaşmış, piyasayı kolaçan ettim de!» Ufak ufak güldü.

Kadın, bir atılımda kilere gitti, sapla dolu bir yastığın dikişini söküp, içinden saman unuyla tozlanmış naylonu çıkardı, getirip kocasına verdi.

«Demek ucuzlaşmış ha!»

«Sahibiyle elbise çaput yırttık adeta!» dedi. Zor indi eşeğin oğlu. İllahim bir buçuk dedi, ama bire indirmeye razı ettim, ham kazığa yatar mı hiç senin erkeğin!» Gene güldü ve çıktı gitti.

Saka Selo, kendini bildi bileli, caminin yanındaki şadırvandan su taşırdı. Pasur'un evleri merdiven gibi, ovalığa inerdi tepelerden aşağı. Aşağıda, düz alanda memur, subay evleri vardı. Kiremit damlı: sarı, pembe, çivit mavisi badanalıydı memur, subay evleri. Kasaba halkının kiler ise beyazdı. Belediye böyle buyurmuştu, «Şehirliler ziyarete geliyor, taşlar gözükmesin, herkes kireçlesin» diye... Selo, memur, subay evlerine su taşırdı. Bir de tüccar ve manifaturacı evlerine taşırdı. Bu evlerin suyu vardı ama, içmek, tencere kaynatmak için kireçsiz su isterlerdi. Sonra hava ılıklandı mı boru suyu da içilmezdi hem, tuz yalamaya benzerdi boru suyu içmek. Saka Selo, onlara, kar soğuğu şadırvan suyu getirirdi. Omuzuna koştuğu tahtaya asılı tenekeyi doldurur ilerlemiş ya-

şının verdiği güçlüğe direne direne lojmanların bulunduğu yere inerdi. Ara sıra, su dolu tenekeler, ayağı takılınca tangır tungur sesler çıkararak yuvarlanır giderlerdi.

Bazan da su götüdüğü evin hanımı «Elini sokmadın ya içine? Ha sokmuşsun. Bak kir var, yağ kaplamış yüzeyini!» diyor, kapının yanında, başka subay ve memur evlerine de götürmesin diye tekmeyi koyuveriyordu. Hiç bir şeycik diyemiyordu Selo buna, «Allah razı olsun» dan gayrı. Kadın içeri girip kapıyı çarpınca «Tövbesteğfurullah»ını getirirdi ama damarına saldıran öfkeyi güçlükle yenerdi. «Zaten zıkkımlattıkları teneke başına yirmi beş kuruş, bir de gelir dökerler!» Günde en fazla kırk teneke su satılırdı. Bu da, gecenin ilerlemiş vaktine kadar çalışmak pahası... Omuzları, artık duyarlığını yitirmiş, kemikleri, kasları tahta gibi olmuştu. Bütün bu güçlükleri yenmek için eşeğin alınması şart olmuştu artık. Öyle de yaptı. Hemen o akşam getirdi eşeği. Sıpalıktan yeni yetmişti. Kara tüylü, sıcak kanlı bir hayvandı. Bir kır eşeği. «Bu eşek şehir eşeği, dağa gitmez» demişlerdi. Onun dağa o kadar gideceği de yoktu ki... Sevdi okşadı, öyle ya, karşılaşacağı bütün güçlükleri artık birlikte çözümleyeceklerdi. Ama iki sorun çıkmıştı ortaya. Bunları şimdiye kadar hiç düşünmemişti. Birincisi, semer, ikincisi tahta bir suluk... Suluğu hemen halletti. Marangoz Naci, bir gün, on lira karşılığında istediğini biçti, çiviledi, verdi. Semeri de semerci Yaso iki üç günde dikti.

Saka Selo, borcunu tıkır tıkır ödedi. Eşek, ilk kez böylesine görkemli, böylesine sağlam bir semer giyecekti. Bunu böyle düşündü Selo, hafifçe güldü ve sırtına atıp eve yollandı. Yarın giyecekti eşek. Çaka sata sata, hırsla, uçarcasına yürüyecek çarşının ortasında. Selo da alnı dik ele güne karşı. Deeeeh, sahipsiz dehh! diyecek. Herkes birbirine bakışıp soracak.

«Ulan hele bak hele bak, nerden almış Selo bu eşeği. Eşek değil de sanki rahvan bir at!»

«Yok canım,» diyecek başkası, «eşekte iş yok, semer semer!»

Ama ister semer güzelleştirsin, ister eşeğin kendi güzelliği olsun, ne olursa olsun, sonunda bir eşek sahibiydi ya, yeter...

Sabahleyin, çok erkenden uyandı Selo. Semeri eşeğine giydirdi, kolanı bağladı, suluğu üstüne yerleştirdi. Sonra biraz darı ekmeği ve ayran yemek için içeri girdi. Eşek de serbest kalmasından yararlanıp, arkası toprak yolla bitişik olan evin damına çıktı. Saçağın kenarında durdu, Kup mahallesini seyre koyuldu.

Şafaktan kocalarını rençberliğe yolladıktan sonra, aşağıdaki kavak ve cevizlerin yanındaki pınara giden, ağılı süpüren, kimi de nakış işleyen Kup mahallesinin kadınları, dama çıkmış eşeği gördüler. Az sonra suluğun altında görünen semerin renk renk pijama çizgilerini farkedince kahkahadan yerlere yattılar. Memur evlerinde hizmetçilik yapan kimi kadın ve kızlar başka tanımladılar :

«Ay ne cici, Saka Selo'nun eşeği de bizim erkekler gibi pijama giymiş!»

«Ay ne tonton, Selo'nun eşeği de bizim erkeklerle aşık atıyor!»

Kup mahallesi, bütün gün bu şakayla çalkalanıp durdu. Akşam işten dönen erkekler de duydular bunu. Kimi kızdı, kimi güldü. Çarşıda, kahvede de bu söylendi. Artık her gören takılmaya başladı Selo'ya:

«Senin eşeğin pijaması da konuşuyor ha!»

Ama Selo, hiç bozuntuya vermedi, güldü, geçti. İşleri az buçuk düzelmişti ya, sen ona bak. Taşıdığı suyu iki tenekeden dört tenekeye çıkarmış, aynı zamanda işgücünü azaltmış. Yorgunluğu bitmeye yüz tutmuş, romatizmaları sızlamaz olmuş, omuz kemiklerindeki sertleşmeler de yerini harekete vermiş. Bunun için keyfi yerinde. Kazancı da, gittikçe artan su ihtiyacı karşısında çoğalmış. İki kızına, karısına basmalar, tokalar, kanaviçe, patiska, nakış iplikleri, tığ, terlik falan almaya başlamış. Herkes sevinçli :

«Ne iyi ettik avrat şu eşeği almakla. Kanımız kırmızılaştı sanki!»

Kendine de bir pijama siparişlemiş. Terzi Hüsnü Bey: «Sakalların ağarmış Selo dayı, sen nerde pijama nerde, bir ayağın mezarda...» demişse de, «Hüsni, pijama yüzünden cehenneme atacaklarsa atsınlar!» diye cevap vermişti. «Bir süre sonra, yeni kabardin bir şalvar, bir içlik, bir don yapacağım. Kimseye demiyesin, hanıma ve kızlara da bir kaçağından fistan..»

Ve Saka Selo, bütün bu umutları gerçekleştirmek için çabaladı durdu günlerce.

Baharın ortalarıydı ama güneş, Pasur'un yanında dev gibi yücelen dağlardan daha sel olup inmemişti... Sabahları da katı bir ayaz olurdu. Böyle bir sabah şadırvandan suyunu doldurup eşeğini sürdü lojmanlara. Orda bir ekskvatör, alacaşafaktan koşmuş, ejderha gibi küreğiyle «arş»ı kazıyordu kaç gündür. Hükümet konağı mı olacakmış ne, öyle diyorlar... Yaklaşan kamyonlar, kıçlarını yanaştırıyor, yükledikleri toprağı alıp ötede boşaltıyorlardı... Güze kadar temeli, duvar örgüsü, çatısı, badanası her şeyi bitmeliydi. Öyle buyurulmuştu. «Bu gidişle, yerin yedi kat dibindeki

cehennemi çıkaracak,» diye düşündü, Selo, sonra da eşeği durdurup zile bastı.

«Kim o?» diye sordu ses.

«Suu!»

Açtı kapıyı «hanım», sabahlığının altından fışkıran diri göğüslerinin yarısı meydandaydı, örtmeyi akıl edemedi. «Almıyaca'z artık· Na' orya bak. Hizmetçimiz getirir bize. Sokakta mı topladık mangırları!» dedi hısımla ve döndü, salına salına, terliklerini şıpırdata şıpırdata gitti çarptı kapıyı. Saka Selo, hiç bir şey anlayamadı ama işlerin iyi gitmediğini sezdi. Kadının gösterdiği yere baktı. Pasur'un vücutlu, güçlü erkekleri, temel atılacak apartmanda çalışmaya gelmişlerdi bile. Kimi demir taşıyor, kimi büküyor, kimi harç döküyordu.

Zerık Helo, Saka Selo'yla Hanımı görmüştü.

«Ne o apo?» diye ses etti. «

Anlattı Saka Selo: «Leyla bir şeyler dedi amma, şu kopasıca dil.»

«Ha! Suyunu geri mi etti?» dedi Zerık, «elbet eder, suya bak suya! Artık kim senin su taşımana muhtaç olur. Bir adım yerde pınar varken»

Baktı Saka Selo, bir boru, yerin dibinden fışkırmış, kavak gövdesi kalınlığında bir su atmıyor mu!..

«Heyy beeee!» dedi. «Su değil mübarek fırat... camininki bunun yanında secdeye gelir!» yalancıktan güldü· Eğilip üç avuç içti. «Bıçak gibi!»

«Desene işler kesat!» dedi Zerık Helo.

«Öyle ya, ama rızkımızı kesmez Allah...»

«Selo apo, çürümüş bir kaya oldun artık... vazgeç çalışmadan!»

«Ben çoktan vazgeçtim,» dedi, Saka Selo, «ama ya şu zıkkım ağız!» Gene güldü. Zerrık Helo'nun dediği gibi eskimiş bir kaya gibiydi, yaşına, ağaran saçına, seyrelen dişine rağmen, gururunu hiç ezmeden, yüzü güleç ayrıldı şantiyeden. Başka memur hanımlarına da gitmeyi düşündü ama «na şuracıkta...» diye savacaklarını akıl edince caydı... Kimsecikler bir şey sormasın diye kavak ağaçlarının gümrah olduğu derelikten geçti, vardı evine...

Saka Selo'yu uzun süre dışarda kimsecik görmedi. Ve bir gün, delirme haberi Pasur'da çığ gibi doğdu, yayıldı, çalkaladı durdu her yanı... Dediklerine göre köpürmüş bir camız gibiymiş. Omuzunda baltası, kapının eşiğinde dikilip kalmış. Can korkusundan kimse yanaşmıyormuş. Sonra candarma karışmış işe, ellerinde «kırıkkaleleri» evin önünde dalgalanan komşuları bölüp işe koşmuşlar. Herkes insanlara saldırmasını bekliyormuş. Ama o içeri koşmuş. Duyulan acı feryat üzerine içeriye dalan candarmalar, Selo eşeğini doğramak üzereyken baltasını elinden almışlar.

ODAK

«YAŞADIĞIMIZ GÜNLERİN ŞİİRLERİ» ÜZERİNE

Kemal Özer, «Kavganın Yüreği» adlı kitabında önceki çizgisine göre epeyce değişik bir adım atar görünmüştü. Onlardan yana ideolojiyi benimsemiş bulunduğu, fakat duyarlıklarına yabancı olduğu kitleye eğilmek istiyordu bu kitabında. Dolayısıyla eksik hatta yanlış bir şiir anlayışına sürüklenmişti. Son kitabında ise, önceki kitabına göre daha avantajlı bir yerde. Günlük olaylar karşısındaki kendi yorumunu sunmak çabasında. Yani bakış açısı bu kez «içerden bakılan»a yöneliyor. Bu avantajın yanında ise, her biri birer günün tarihini taşıyan şiirlerinde, «günlük» ile «şiir» gibi özel ve genel malzemeleri ve yöntemleri ayrı iki yazı türünü birleştirmeye çalışmanın sakıncalarıyla karşı karşıya kalıyor. İkisini birleştirmeye kalkan bir kimse olayların değerlendirmesini ve yorumunu yapayım derken şiiri yitirebilir. Bazan da tersi olur, yani şiirle «günlük» muhtevası somut biçimde sağlanamaz. Kemal Özer, birinci sakıncaya düşmekten kurtulamıyor nitekim. Olayların yorum ve değerlendirmesini yapayım derken şiirde yitiriyor.

Halkındır zafer, direnen, karşı koyan; birleşen halkın

(Halkın Zaferi, s. 20)

Vietnam zaferini değerlendirirken yazılan bu ve benzeri mısralar muhteva yönünden doğru ama şiirsel bir yön göremiyoruz. «Yılın Sanatçısı» «Aşık Veysel'in Ölümü» «Kıyılan Öğretmene» «Şimdi Bir Hançer Gibi Kıvrıksa Şili» «Yiğit ve Genç Bir Kızın Tabutu Önünde» vb. gibi kendi gününü etkileyen olayları anlatan şiirler için de aynı şeyleri söyleyebiliriz.

«Yaşadığımız Günlerin Şiirleri» deyimini daha önce Ahmet Ada, Nihat Behram'ın «Hayatımız Üstüne Şiirler»i için kullanmıştı. (1) Kemal Özer bir rastlantı sonucu belki, o yazının başlığını kitabına ad olarak koymuş.

Nihat Behram, o kitabında günlük olayların değil, yaşadığımız günlerin toplumsal dinamiğin genel gidişi içindeki yerini vermişti. Bunu da ayrıca «bilinç» ve «bilinçlendirme» açısından değil, «duyarlık» ve «duyurmak» açısından yapmıştı. Bu ikisi farklı şeyler tabii. «Duyarlık» bilinci de içeren, insana yönelmesini çeşitli boyutlarla sağlayan bir olgu. Bilinç ise kategorik bir yönelme içinde dünyayı anlama çabası. Bir duyarlık birikiminin gelip kendisini yoklamasını, beklemeden, önemli bir olayla karşılaştığı an şiir yazmaya koyulan bir şairin yaptığı, biraz da günlük makale yazarlarının yaptığını hatırlatıyor. Duyarlık geliştiricisi değil, olay kuyrukçusu oluyor şair.

Aslında, devrimci edebiyatta bir «güncellik» ya da «günceli doğru kullanmak» sorunları olmasa gerekir. Her olgu güncel olduğu kadar «genel»dir de, devrimci edebiyat bu geneli yakalayıp yansıtmakla yükümlüdür «Güncel olanı yazmak» bir bakış açısı sığlığına kapılmak gibi görünüyor bana. Üstelik de önemsiz ayrıntıyı öne çıkarmak oluyor.

Kemal Özer, çoğu zaman «şiir - günlük» değil, sadece «günlük» yazıyor. Sık sık şirsel öykülemeye değil, öyküye kaçtığı oluyor.

Geçen bir yılı düşünüyorum birden
tam kapıyı açtığım
sokağa çıkacağım sırada (...)

(İlk Düşünce, s. 9).

Kapı çalındığında, zil sesi
o kadar beklediğim seni değil de
kitapları getiriyor aklıma (...)

(Değişti Hatırlamanın Birimi, s. 33)

Bunlar «günlük» ama şiir değil. Ayrıca sadece biçim açısından değil, sadece «duyarlık» açısından değil, «bilinç» açısından da aksamalar görmek mümkün.

Bil ki yazgın değil, bu kıyımlar
bu sürgünler, bu acıya dönüşmesi yazgının

(Kıyılan Öğretmene, s. 56).

Öğretmenin kıyılması, kendi bilinçli tavrının dışında bir «yazgı»nın

sonucu değildir herhalde. Ayrıca bir baskı olarak karşı çıkılması gereken «öğretmen kıyımı» sorununu devrimciliğin ayırt edici noktası olarak almaya kadar götürmemek, salt meslekî kategoriye dayanıp «devrimci» sıfatı yakıştırmaktan kaçınmak gerekir. Öğretmen kuyrukçuluğunu şiire kadar yansıtmak ise bu konudaki duyguculuğun ileri bir noktasıdır.

Kendisini eleştiren bir eleştirmeni de güncel bir olaymış gibi alıp şiirleştirmesi, öfkesini şiirle dile getirmesi çok fazla bir kişisellik gib görünüyor.

Şiir elbetteki bilinç taşır. Ama hem salt politik bilinç taşımaz, hem de taşıdığı çeşitli yönlerin bütünleşmesinden oluşmuş bilinci şiir kalıpları içinde taşır. Bilinçlendirmesini de günlük politik ölçülerle değil de, daha dolaylı, yani daha derinlemesine ölçülerle yapar. Bu yüzden, Kemal Özer'in gazete haberlerinden şiir çıkarmasının kaçınılmaz bir kuruluk, basmakalıpçılık, kiişelik çemberine sıkıştığını izliyoruz. Kitabı okurken düşünüyoruz, Kemal Özer bir yıl boyunca hiç mi sevmedi, okşamadı, dokunmadı, koklamadı? Salt, kurulu bir makina gibi günlük olayların algılanmasıyla mı geçti hayatı? Bu yüzden, bence, kitapta gerçek anlamda şiire yakın düşen bir örnek yok. Ama bazı bölümlerde parıltılar yanıp sönüyor. Şiirlerinin yapısı içinde gerçek bir duyarlığı da yansıtma olanağına sahip olduğunu böylece anlıyoruz. Ama ardını getirmiyor Özer. Belki de kendisini yenileme çabasının heyacanı içinde «ifrat»tan «tefrit»e düştü, ama sarıldıklarının 'toplumcu şiir' adına epeydir eskitilmiş olduğunu bilmeli...

(1) Yeni Adımlar, sayı 3 - 4

SÜLEYMAN BULUT

«ANLAYIŞ DÜZEYİ BUYSA...»

«Türkiye Defteri» adlı derginin, dergimizde çıkmış iki yazı karşısındaki «küstahça» bulduğumuz ve sataşma olarak nitelediğimiz tavrını, hak ettikleri sertlik içerisinde teşhir etmiştik. Meğerse, geçen ayki sayılarında açıkladıklarına göre, o kompleksli tavırları, bizimle dialog kurma çabasından başka bir şey değilmiş! Bizse, sapmalarla sadece mücadele edeceğimizi baştan belirtmiştik. «Anlayış düzeyi»ne sahip kişilerin «anlayış düzeyi»ne hayret! (Dialogları buysa tanrı sataşmalarından esirgesin).

Belirli konularda ana tavrın ne olduğuna bakılmayıp iş kelimelerin yorumuna döküldüğü zaman, işler bunu yapmaya yeltenen «anlayış düzeyi» sahibi kişilerin bile anlayamayacağı kadar karışabiliyor! Sözgelimi,

biz birbiriyle bütünleşen iki ayrı tavırdan söz ederiz, Türkiye Defteri tek bir tavırdan söz etmişiz gibi çarpıtmaya yeltenir ve bunu anlamamakta direnir durur. Biz dergilerinin ilk sayısında marksizme ince ince küfredildiğini söyleriz, onlar marksizme ince ince küfreden yazıdan bir pasaj aktarıp sözümüzün aksini ispata çalışırlar. (Açık küfür, adı üstünde, baştan karşı çıkmaktır. İnce küfür, açıkça karşı çıkamayanın, kabul eder görünenin küfrüdür: «Bugün kuru kuruya bu kitapların çevrilmesi meselelerimize hiç bir açıklık getirmeyecektir. Kafaları bulandıracaktır· Rakamlar, istatistikten varılan birtakım sonuçların açıklanması, toprak şartları, iktisadî yapı farklıdır...» **(Türkiye Defteri, sayı 1, Nisan 1971)** Düşüncede karşı çıkamayanın eylemde mızmızcılık etmesi gibi bir şeydir marksizme ince küfür...) Türkiye Defteri'nin daha önce «doğmacılıkla savaş» sloganını kullanmış olması ise, marksizmden ne anladıklarını ortaya koyan «literatür tavsiyeciliği»ni kurtarmayacağı gibi, bizim «doğmacılıkla savaş» sloganını tekrar kullanmamız karşısında öne sürülecek bir koz da değildir. «Doğmacılıkla savaş» sloganını devrimciler kadar revizyonistler de kullanıyorlar, ama bu marksizme karşı ikiyüzlülüklerini gizleyemiyor...

«Soyut marksizm yoktur. Somut marksizm vardır. Somut marksizmden kasıt, millî bir biçim almış marsizmdir» cümlesinde ise acaba tahrifat var mıdır? «Bütün dünya işçileri birleşiniz» sloganını atmış bir öğretinin «millî»sini icat etmeye kalkmak ile, o öğretinin bir ülkenin somut şartlarına uygulanması arasındaki derin farkı bilen bir kimse, sözkonusu cümlede tahrifat olup olmadığını kaynak araştırmadan da bilebilir. Türkiye Defteri ise, kaynak gösterecek kadar cesur. İşte bu da bizzat belirttikleri kaynaktaki cümle: «Soyut marksizm diye bir şey yoktur, somut marksizm vardır. Somut marksizden anladığımız, millî bir biçim almış, **yani Çin'in somut koşullarındaki somut mücadeleye uygulanan marksizmdir,** soyutlanmış marksizm değildir» Doğrusu, Türkiye Defteri'nin «anlayış düzeyi»ne mi, yoksa çarpıtmadaki ustalıklarına mı yoksa cesaretine mi pes diyeceğini şaşırıyor insan...

Türkiye Defteri, bazı tavırların açık açık adını koyan sözlerimizi ise «düzeysizlik» olarak niteliyor. Şunlar ise Türkiye Defteri'nde çıkmış yazılardan rastgele bir kaç düzey örneği: «Normal insana yakışmaz zevkini yaşayan... tüccar eleştirmen... nobellik paragraf... çukurda debelenen (bu sözü nedense çok kullanıyorlar!) ...yazarlara atılan kemik'ler olan ödüllerin kuyrukçusu... yazar hezeyanı... yeniyetme (Bu, bütün felsefi lügatına rağmen sığlığının kendisi de farkında olan bir «çiçeği burnunda»-

nın sözü...) Türkiye Defteri'nin bir de tepeden bakışlı, alaylı, kompleksli bir «bakış açısı düzeyi» var ki ayrıca örneklemeye değmez...

Türkiye Defteri, kendi ana teziyle Yarına Doğru'nun savunmaya çalıştığı ana tezi ise nedense karşılaştırmıyor. Bizse yeri geldikçe bu karşılaştımanın ışığında bütün sapmalar gibi bu Hitlerci - Marksistleri de teşhire devam edeceğiz. (Türkiye Defteri, her sayısında biraz daha ortaya koyuyor kendisini. Şimdilik «tarihi maddeciliği inkâr»a (!) kadar vardırdılar işi...)

ÖZELEŞTİRİ VE ŞARLATANLIK HAKKINDA

Bir devrimci için kendi bünyesindeki hatalarla mücadele etmenin en etkin silahı olan özeleştiri, bütün kariyeristlere korkulu bir şey olarak görünür. Ama bazan kariyer basamağında bir adım daha yükselmek, biraz daha «bilgili ve otorite» görünmek sevdasıyla edilen gaflar insanı köşeye öyle bir sıkıştırır ki, özeleştiri yapar görünüp kitleler önünde kıvırtmaya yeltenmek zorunlu hale gelir.

Bay Tekin Sönmez, Yansıma'nın son sayısındaki yazısında, «Ortadoğu Savaşı ve Dünya Emekçileri» başlıklı yazısının «özeleştirisi»ni (!) «Bazı sözcükler ve Deyimler» sorunu olarak görüyor ve «öz eleştirimizde daha öteye giderek...» diye diye de, o kadar ileri gidiyor ki, işi şarlatanlığa kadar vardırıyor. «Biz Fransız proletaryasını değil, siyasal örgütünü ihanet içinde kastettik» diye kıvırtmakla kalmıyor, kendisine Lenin gibi de bir tanık buluyor! Yöneltilen eleştirileri «kişisel» ve «kışkırtıcı» saydığına göre de, «özeleştiri» sözüne ne gerek vardı? ...Bay Tekin Sönmez, «özeleştiris»nden her nedense ayrı olarak ve Yansıma adına düştüğü bir notta ise, büyük bir mahcubiyet içinde ve okuyucusundan özür dilemek inceliğini de göstererek, dergimizdeki yazısından dolayı Tuncer Tuğcu'nun «provakatör» olduğunu söylüyor. «Provakatör» suçlaması, çok tehlikeli bir suçlamadır, geri teptiğinde kullanmaya yeltenenin aslında en adi provakatör olduğunu kanıtlar. (Siyasal planda da «aman provakasyona gelmeyin» çığlığı atanların bu yolla bazı çevreleri provake ettikleri gözden kaçmıyor.) Tekin Sönmez, yine her nedense, suçlamasını, yazıyı tam bir görüş birliği içinde yayınlayan Yarına Doğru'ya teşmil etmiyor ya, biz dergi olarak belirtelim: Yansıma dergisi, salt yayınladığı bazı yazılarla değil, objektif yeri itibariyle de her fırsatçı unsur gibi, işçi sınıfına ihanet içerisindedir, işte açık açık söylüyoruz.

Adım adım, yeteneksizlikten art niyete, art niyetten ihanete dönüşen bu çizgi, kendisi ilkelere uyacakken kendisi için ilke yaratmaya kalkışıyor şimdi de. Oysa «polemiğe girmekten kaçınma» havasının, hesap vermekten kaçmaya çalışma olduğunu bilmeyen mi var? Yansıma, sayfalarında yer verdiği ve polemiği ayağa düşüren yazıları unutturacak kadar yıllanmış bir dergi mi?

Kendisi için ilke yaratarak kitlelerin zihnini bulandırmaya çalışan bir çizgi, aslında ölüm anına ulaşmış demektir, çünkü demagojinin ve liberalizmin çarkı, kitleler önünde aktif ideolojik mücadeleye karşı fazla etkili olamaz...

BİR MEKTUP **Paris, 23.2.1974**

«Yarına Doğru»nun 2, 3 ve 4. sayılarını sevinçle okuduk. 'Sevinçle', çünkü derginin bugünlerde Türkiye'nin içinde bulunduğu çok özel şartlarda, kültür ve sanat alanındaki sapmalara karşı ufak tefek hata ve eksikliklerle en doğru mücadeleyi verdiğini sanıyoruz. Özellikle Sâkıp Coşkun arkadaşın «Edebiyatımızda Küçük Burjuva Eğilimler» adlı yazısında 1 — ..«/milli kurtuluşçu Kemalistlerin/ yaratacakları edebiyat... antiemperyalist ve yurtsever bir çizgide olacağı için işçi sınıfı düşüncesine uygun yaratılan edebiyatın bağlaşığı olacaktır. Ve bu iki sanat anlayışı işçi sınıfı düşüncesinin öncülük ettiği bir ilerici kültür cephesinde birleşecektir» görüşü ve 2 — Eleştiriyle sanat yapıtının birbirinden ayrılarak, birbirini bütünlemesi görüşü hariç bütünüyle katılıyoruz.

I — Kanımızca, birinci görüş politik alanda doğru olan «halk cephesi» görüşünün kültür ve sanat alanına mekanik bir şekilde uygulanmasıdır. «Halk Cephesi» görüşü iktidar sorununa bağlı olarak ortaya çıkmıştır ve marksizmin evrensel gerçeği değildir. Yani belirli bir tarihsel dönemin, belirli koşullarının tahliline dayanır. İktidar sorununun çözümlendiği anda geçerliliğini yitirir.

Öte yandan günümüz dünyasında tek doğru ve devrimci dünya görüşü proletaryanın ideolojisidir. Bu ideolojinin dışında yaratılan sanat yapıtı hiç bir zaman «etkin» olamaz. Bu nedenle Brecht - Lukacs tartışmasında da görüldüğü gibi «ilerici kültür cephesi»ni savunanlar bir yandan oportünizmin batağına saplanırken, öte yandan kaçınılmaz bir şekilde sektarizme düşmektedirler..

İşte biz devrimci kültür adamlarının ve sanatçıların görevi küçük burjuvazinin ilerici ve yurtsever kesimleriyle liberal ittifaklara girmek değil, /öncülük bizde olsa dahi ki bu öncülüğü kültür alanında belirleyen ölçüt ne olacak?/ onları proletaryanın ideolojisine kazanmak olmalıdır.

2 — B. Brecht'in deyişiyle, «Özne olarak nesnenin karşısında duran, sanatın yürütme eleştirisinin de yasama görevi göreceği bir eleştiri kurmaya çalışmak yanlıştır». Eleştiri sanat eserinin içinde olmalıdır. Dayanak noktasını sanat eserinin kendisinde bulmalıdır. «Sanat ne kadar bağımsız olsa da kontrolunu /eleştirisini/ içinde taşımalıdır.»

«Yansıma» dergisi oportünizmine karşı verdiğiniz mücadeleyi sürdürmekle beraber bütün diğer dergilerdeki saçma sapan tezlerin de teşhir edilmesi ve mahkûm edilmesi gerektiğine inanıyoruz.

Mehmet Müfit — Mehmet Aydın

YARINA DOĞRU'nun NOTU :

Mehmet Müfit ve Mehmet Aydın arkadaşların yönelttiği eleştirilere katılmaktayız. Ancak, biz «devrimci kültür cephesi» sorununu, geri bıraktırılmış ülkelerde yoz küçük burjuva sanatına göre ilerici bir konumda bulunan, ama işçi sınıfı düşüncesine de hiç bir zaman gelmeyecek olan küçük burjuva sanatı karşısında mahkûm edici bir tavır takınmanın sekterizm olacağı kanısıyla savunduk. İşçi sınıfı düşüncesinin bir değerlendirip yerine oturtma sorunu olarak aldığımız bu konunun, burjuvazi-proleterya çelişkisinin belirleyici olduğu gelişmiş kapitalist toplumlarla, emperyalizm - halkı oluşturan sınıflar çelişkisinin belirleyici olduğu geri bıraktırılmış toplumlar açısından farklı değerendirilmesi gerektiği kanısındayız. İlerde bu konudaki tartışmaları derinleştirmek gereğini de duymaktayız.

YARINA DOĞRU, bir kısım çevrelere ne kadar sevimsiz ve korkulu gözükürse gözüksün, geniş bir kesim tarafından da benimseniyor, destekleniyor. Derginin ilk sayıları, dışında olduğu kadar, kendi içinde de bir yerini bulma ve düzenini sağlama çabası içinde geçti. Açıkça koymak gerekirse, erdemlerimizle eksikliklerimiz atbaşı gitti. Eksikliklerin giderek azalacağını umut ediyoruz.

Dergimizde bugüne dek çıkan edebiyat üzerine inceleme ve araştırma yazıları daha çok genel nitelikteydi. Giderek somut örnekler üzerinde durmak gereğini duymaktayız. Hikaye ve şiir alanında ise, çalışmalarını izlemekte bulunduğumuz, belirli bir birikime geldikleri an ürünlerini sunacağımız yeni imzalar var. Ayrıca, marksçı edebiyat eleştirisinin kendi içindeki tartışmalardan haberdar edici nitelikte çeviri yazılar da dergimizde yer alacak. Gelecek aylarda, son aylarda bir birinin peşi sıra çıkan diğer şiir kitapları ve başka türdeki kitaplar üzerine eleştiri yazılarına, polemiklere, mektuplara ayırdığımız «Odak» bölümünde yer vereceğiz.

İlk sayılarımızda duyurduğumuz, fakat çeşitli nedenlerden bugüne kadar ertelemek zorunda kaldığımız «Yarına Doğru Yayınları»nın kesin durumunu gelecek ay açıklayacağız. Kâğıt vebasını piyasasındaki sürekli değişmeler «amacı önde tutan» yayınları daha çok etkiliyor.

Kültürde devrimci kavgayı sürdürmekte bulunan YARINA DOĞRU-ya katılın, destek olun, yaymaya çalışın. Abone bulun, parasız örnek sayı gönderilecek adresler iletin.

Eski sayılarımız 4 liralık pul karşılığı yollanır. 1. ve 2. sayılar tükendi.

★ Gani Bozarslan, 1954 doğumlu. Şiir ve hikâye yazıyor. Süleyman Bulut da 1954 doğumlu. Şiir de yazıyor.

DERGİMİZE GÖNDERİLEN KİTAPLAR

- Emperyalizm Çağı, ABD'nin Dış Politikasının Ekonomik Temelleri - Harry Magdoff (Odak Yayınları)
- Sosyal Sınıflar, Kriter ve Göstergeler - Muzaffer Sencer (Gözlem Yayınuları)
- Kanama, Şiir - İzzet Yaşar (Ma-ya Yayınları)
- Amerikan Basınında Türk Kurtuluş Savaşı - Osman Ulagay (Özel Yayın)
- «Ölü Ordunun Generali» Üzerine, İnceleme - Erkan Yücel (Özel Yayın)
- Umut, Oyun - Nuri Pakdil (Edebiyat Dergisi Yayınları)
- Sendika Başkanı, Mizah Romanı - Faruk Erginsoy
- Bak Tarlanın Taşına - Aşık İhsani (Akyolcu Yayınları)

yarına doğru

